

gerne spille "Berufsrevolutionær" overfor gruppen, men det var selvfølgelig positivt, at han interesserede sig for danske forhold (16).

Forholdet mellem DKP/DKU-Oppositionen og det kommunistiske parti var stridbart længe efter Metz' eksklusion. På en sjællandsk partikonference, som DKP afholdt 14 dage efter at Metz var blevet ekskluderet, var han til debat (17), og der blev vedtaget en skarp fordømmelse af de medlemmer som "i samarbejde med tvivlsomme eller åbentlyst kontrarevolutionære elementer uden for partiet" havde forsøgt at "desorganisere" ungdomsforbundet gennem fraktionel virksomhed. DKP ville med fasthed "skride ind mod alle forsøg på at gå Socialdemokratiets eller statsmagtens ærinde (18)."

Metz kørte adskillige sager mod partiet, og bl.a. ønskede han sin eksklusion appelleret til DKPs 14. kongres i april 1936. Aksel Larsen afviste sagen med den begrundelse, at Metz formentlig var politiprovokatør, og derfor ikke kunne genoptages (19). Metz arbejdede imidlertid selv aktivt for sin sag og uddelte bl.a. løbesedler til de kongresdelegerede, hvor han redegjorde for striden og afviste beskyldningerne (20).

De øvrige medlemmer af oppositionen søgte at blive i partiet så længe som muligt, men DKP ekskluderede alle, der sympatiserede med Metz-folkene. Oppositionen havde dog så stor politisk indflydelse, at DKPs teoretiske tidsskrift endnu en gang ofrede plads på at angribe Brandleroppositionen. Det skete i artiklen "Hvem er Brandler?". Man kan forstå, at KPOs blad *Gegen den Strom* læstes af partimedlemmer, hvilket tvang DKP til at kritisere Brandlers politiske fortid: "Det er ganske vist således, at de to småkliker, som herhjemme erklærer, at der kun findes een gud - Brandler - og at de - henholdsvis Boserup og Metz - er hans profeter, sikkert intet aner om, hvem Brandler er, og hvad han har foretaget sig." Selve artiklen gennemgik den mislykkede opstand i Tyskland i oktober 1923 og gentog den forklaring, som havde været herskende siden Stalin-fraktionens sejr: at der havde eksisteret en revolutionær situation i Tyskland i 1923, men at en forræderisk partiledelse med Brandler i spidsen havde virket som "dæmper og bremseklods" på en revolution, der ellers uundgåeligt ville være kommet til udbrud (21).

Metzgruppen svarede på dette angreb i en pjeces "Tyskland. Oktober

1923. Hvem er Brandler", hvori tryktes en omarbejdet artikel af Thalheimer fra 1929 om "oktoberlegenden" (dvs. legenden om, at Brandler skulle have bremset en revolution). Metzgruppen skrev i forordet, at artiklen i *Tiden* var udtryk for, at partiledelsens smudsige angreb og skældsordskampagne mod oppositionen ikke var lykkedes, og at den derfor var nødt til at gå over til politiske argumenter. Nu forsøgte DKPs ledelse at afskrække eventuelle KPO-sympatisører ved at henvise til Brandlers påståede forræderi i 1923. Pjecen gennemgik først de skiftende holdninger, der havde været i Komintern til den mislykkede oktoberopstand, indtil "den stalinistiske oktoberlegende" om Brandlers forræderi cementeredes. I pjecens anden halvdel tilbagevistes påstandene om, at et sejrrigt proletariat dengang var blevet forrådt af Brandlerledelsen. Tværtimod stod Brandler for den rigtige politik: "Brandler har kun handlet fuldt ansvarligt når han ikke førte partiet til et afgørende sammenstød med modstanderne, fordi det ville have betydet sønderknusning af den kommunistiske bevægelse i Tyskland for en årrække (22)."

Pjecen bærer præg af, at det er en udefra kommende artikel, som er oversat, omarbejdet og forkortet. Men det er et godt udtryk for oppositionens styrke, at en to-siders artikel i *Tiden* blev imødegået med ca. 40 siders modargumentation. Metzgruppens formål med pjecen var at påvise, at DKPs diskussion af oktober 1923 i Tyskland ikke havde til formål at uddrage de politiske erfaringer af nederlaget, men alene skulle bruges i fraktionskampen.

Brandlertilhængerne i DKP og DKU gjorde en sidste indsats op til DKPs 14. kongres i 1936. I januar dette år udsendte to nyligt ekskluderede medlemmer af oppositionen, Kaj Andersen og Erik Jensen, en kritik af forholdene i deres tidligere afdeling, Ravensborg DKU. Samtidig angreb de DKUs ledelse for at føre en politik, som ville resultere i "snigende partisplætning". Politisk debat i DKU var uønsket, skrev de, og alle ungdomsforbundets kræfter blev brugt på internt arbejde, så den praktiske udadvendte virksomhed blev forsømt. De to kritikere mente, at DKU efterhånden ville få et socialdemokratisk præg og miste ethvert præg af leninistisk organisation "med kampkarakter og slagkraft" (23). Kort efter oplyste en af de oppositionelle i et brev, at Kaj Andersens og Hjalmar Püschls

(en anden af de oppositionelle) bopæl blev holdt under opsyn af loyale DKU-ere for at afsløre, om flere partimedlemmer havde forbindelse med oppositionen. Det lykkedes dog kun at afsløre endnu én oppositionel gennem denne detektivvirksomhed (24).

Trods alle oppositionens forsøg på stadig at arbejde inden for det kommunistiske parti, syntes partiledelsens kampagne at være lykkedes, for efter 14. kongres var oppositionen øjensynlig udrenset af partiet. Til gengæld eksisterede der nu to oppositionsgrupper, opstået i protest mod DKPs holdning til enhedsarbejdet. Den ene, Boserupgruppen, i protest mod DKPs linie i studenterarbejdet, den anden, Metzgruppen mod DKPs politik i det antifascistiske arbejde.

Informationgruppens samlingsforsøg 1935

Stridighederne i Socialdemokratiet og i det kommunistiske parti betød, at antallet af oppositionelle og partiafhængige grupper voksede. På den baggrund syntes der i foråret 1935 at være muligheder for med ét slag at opbygge en større kommunistisk oppositionsgruppe: Informationgruppen fungerede godt og arbejdede blandt intellektuelle og i Sovjetunionens venner. DKP- og DKU-arbejdere havde dannet Metzgruppen. Men derudover havde der også været stridigheder uden for København. I Silkeborg og Nakskov var allerede dannet oppositionelle faglige grupper, og der var uro i Århus, Ålborg, Randers, Esbjerg og Rødby. I København fandtes desuden oppositionelle faglige grupper hos skotøjsarbejderne, smedene, typograferne, snedkerne og tobaksarbejderne. Flere steder i Jylland var der utilfredshed med DKPs holdning til Oktoberkonferencen (1). Dertil kom andre oppositionelle grupper, først og fremmest DSU-oppositionen og Alarm-gruppen (som hverken Boserup eller Metz dog havde direkte kontakt med). Til gengæld kom Boserup og Metz ret hurtigt i forbindelse med hinanden. Under indtryk af den oppositionelle bevægelse, som øjensynlig nærmest vældede frem, indbød Informationgruppen i påsken 1935 til en konference på Ålekistevej med henblik på at samle oppositionen.

Konferencen havde 17 deltagere (2). Fra Informationgruppen var det Ester og Mogens Boserup, Per Kirstein, H.P. Kyhl, Grethe Hoppe,

Niels Andersen, Børge Andersen og Carl Heinrich Petersen. Fra DKP/DKU-Oppositionen deltog Carl Metz, Bertha Wilmann (Carl Metz' kone), Svend Christensen og Torben Kirstein (der måske ikke var direkte medlem af Metz' gruppe, men som havde virket som bindeled mellem Boserup og Metz). De øvrige deltagere havde tilknytning til det nye fremvoksende oppositionelle arbejde i DKP. Fra Silkeborg var det Chr. Christensen. Fra Nakskov Søren K. Agermose og fiskeren Julius Krøyer. (Agermose var en kendt skikkelse på datidens venstrefløj p.g.a. Nakskovsagen i 1931. Her havde han været i forreste række, hvilket kostede ham en fængselsstraf. Efter løsladelsen blev han ekskluderet af DKP, beskyldt for at sympatisere med Thøgersen). Fra Sovjetunionens Venner deltog trafikassistent Strandgaard og Harry Petersen. Disse to var Boserup kommet i kontakt med gennem deres arbejde i S.U.V. Fra emigrantgruppen var der ingen repræsentanter.

Konferencens program var omfattende. Man skulle vurdere oppositionens styrke forskellige steder i landet, og man ville diskutere DKPs politik. Desuden ville man undersøge mulighederne for at danne et dansk DKP(O), svarende til det tyske KPO.

Deltagerne må have haft en begrundet formodning om, at det ville være muligt at danne en arbejdsdygtig opposition, som kunne få den nødvendige basis. For at forstå dette må man se på den kommunistiske bevægelses samlede situation i Danmark i 1920-erne og begyndelsen af 30-erne. Talmæssigt havde det kommunistiske parti ikke været særlig stort i de første mange år. På DKPs 1. kongres i 1920 deltog 44 delegerede, og medlemstallet svingede de første fem-seks år mellem 300 og 1.000 medlemmer. I 1930 var tallet nede på 400. Først herefter begyndte det gradvis at vokse (3). Sammenligningsvis har konferencens deltagere nok vurderet, at oppositionen samlet talte et par hundrede aktive, så på denne baggrund skulle det ikke være utopisk at danne et arbejdsdygtigt DKP(O). På et punkt var der dog en nok så afgørende forskel: DKP var i sin tid blevet dannet med den moralske støtte, som lå i den russiske revolutions eksempel, og dertil kom, at Komintern i de første år spillede en positiv rolle ved at overvinde splittelser, stridigheder og småkævl i det lille danske parti. En tilsvarende international moralsk og politisk støtte kunne et

kommende DKP(0) ikke regne med. Tværtimod havde de oppositionelle den politiske vind imod sig, idet Komintern og Sovjetunionen stadig for flertallet af de socialistisk indstillede arbejdere stod som indbegrebet af den kommunistiske idé. Derfor kom det taktiske forhold til DKP til at spille en fremtrædende rolle på konferencen.

Som indbyder lagde Mogens Boserup ud med at redegøre for Informationsgruppens arbejde. Han mente, at når gruppen under så ugunstige betingelser havde kunnet vække røre i DKP, viste det, hvilke kolossale muligheder, der var for KPO-arbejdet (4). De øvrige deltagere i konferencen redegjorde herefter for deres politiske arbejde og situationen i DKP. Det hed samstemmende, at arbejdet i DKP var blevet ødelagt af fraktionskampe og bureaukratiske metoder. Mogens Boserup mente, støttet af Chr. Christensen, at partiledelsen i hver afdeling søgte "et kreatur", som blindt lystrede, og som kvalte afdelingens arbejde i eksklusioner og rivaliseren. Agermose mente ligefrem, at der måtte begyndes helt forfra. Disse meget negative vurderinger kunne Metz dog ikke tilslutte sig. Han sagde, at nok var bureaukratiet et problem, men socialt set havde DKP forbedret sig. Svend Christensen støttede ham og sagde, at der fandtes gode kræfter i København, som ville vågne op til dåd, hvis oppositionen fik gang i noget arbejde.

Konferencen skulle herefter behandle en række problemer med tilknytning til DKP: de organisatoriske forhold i DKP og Komintern, DKPs faglige virksomhed, DKPs politiske arbejde samt DKP og periferiorganisationerne. Diskussionen herom strakte sig over to dage. Metz og Chr. Christensen kom fra begyndelsen til at stå for hvert sit yderpunkt i denne diskussion. Uenighederne kom især frem i vurderingen af de organisatoriske forhold i DKP. Metz mente, at det gjaldt om at gøre op med passiviteten i DKP og fjerne selve det bureaukratiske system fra partiet, dvs. kæmpe for "virkeliggørelsen af den demokratiske centralisme".

Dette kunne hverken Chr. Christensen, Carl Heinrich Petersen eller Agermose støtte. De mente, at der måtte lægges helt nye organisatoriske principper til grund. I stedet for de repræsentative forsamlinger skulle man arbejde for, at partiets ledelse og dets repræsentanter i offentlige forsamlinger blev "undergivet medlemmernes be-

stemmelser". For Metz var disse tanker uacceptable. Han mente, at man blot havnede i den modsatte grøft, hvis man som Chr. Christensen ville søge udvej i urafstemninger. I stedet skulle man pege på velforberejede konferencer, hvor medlemmerne fik ret til at fremlægge deres praktiske erfaringer og diskutere dem grundigt. Chr. Christensen reagerede stærkt herpå: "I siger, at medlemmerne skal under kontrol. Men der er ledelserne, der skal under kontrol. Det er når de svigter, at der er fare på færde (5)."

Disse uenigheder dækkede over en forskellig vurdering af mulighederne for at arbejde i DKP. Metz var af den opfattelse, at det måtte være muligt at reformere partiet. Uden dette mål kunne det ende med, at der ville eksistere to kommunistpartier. Derfor måtte udadvendt arbejde kombineres med oppositionelt arbejde indadtil i DKP: "Vor gruppe skal være en del af den kommunistiske bevægelse, selv om vi ikke anerkendes af det officielle bureaukrati...". Chr. Christensen mente derimod, at man med det samme burde indse, at det var håbløst, da DKP var på vej ud i reformisme. Oppositionen måtte have et program og et blad, så det kunne nå ud til arbejderne, og især uden for DKP (6). Når det kom til stykket, mente Chr. Christensen altså, at det politiske arbejde måtte foregå uden for DKP, på trods af at han i andre sammenhænge erklærede sig teoretisk enig med Komintern.

Hvad de aktuelle opgaver angik var der større enighed, idet man som udgangspunkt havde en fælles opfattelse af enhedsarbejdet. Deltagerne var kritiske overfor RFO-politikken, men som Chr. Christensen udtrykte det, så havde DKP erkendt, at RFO ikke kunne fortsætte, fordi der foruden den kommunistiske og socialdemokratiske opposition også fandtes en midteropposition. Blandt deltagerne var der enighed om, at der som erstatning for RFO måtte opbygges en faglig opposition, der kunne samle alle uanset partifarve. Samme princip skulle også gælde for arbejdet i periferiorganisationerne, såsom Sovjetunionens Venner m.fl.

En mindre uenighed om det faglige arbejde opstod dog, da Carl Heinrich Petersen foreslog, at den kommunistiske opposition burde være modstander af, at fagforeningerne skulle være tilsluttet DsF, så længe reformismen var herskende. Dette gik Mogens Boserup imod, men Chr. Christensen foreslog, at man kunne stå frit i dette

spørgsmål. I lighed med andre af konferencens kontroversielle spørgsmål blev det henvist til et udvalg.

Under det meste af konferencen havde Boserupgruppen haft nok at gøre med at spille en mæglende rolle mellem Metz og Chr. Christensen. Mogens Boserup mente, at diskussionen om de organisatoriske forhold i DKP havde været skæv, fordi parterne skød hinanden ting i skoene, som de ikke havde sagt. DKPs nuværende politik var udtryk for magtesløshed. Han fik tilslutning til, at konferencen burde være starten til et nærmere samarbejde, og alle lagde vægt på, at oppositionen ville kunne vinde frem ved at opvise resultater udadtil. Ester Boserup pegede på, at det også kunne styrke de oppositionelle, der stadig fandtes i DKP: "Når vort arbejde kommer i gang, vil disse kammerater derved blive opmuntret til at tage kampen mod bureaukratiet op, thi så er det ikke længere sådan, at eksklusion af DKP betyder fuldstændig isolering fra den kommunistiske bevægelse (7)."

Chr. Christensen foreslog, at man "skred over til" dannelsen af "Danmarks kommunistiske Opposition", men her viste der sig forhindringer, da Metz og Svend Christensen måtte beklage, at de ikke havde mandat fra DKP/DKU-Oppositionen til at danne et KPO. Personligt gik de ind for forslaget, men det måtte udskydes, indtil spørgsmålet havde været forelagt Celle 15 og de øvrige oppositionelle. Man enedes om at afholde en stiftende konference i pinsen og starte et avispræget blad til september. Man ville stå i forbindelse med IVKO, og de københavnske medlemmer skulle sørge for, at der blev udsendt IVKO-materiale til provinsen.

Konferencen var hermed slut. Der blev ikke foretaget nogen opsummering af de to dages arbejde, men konferencen må alt i alt vurderes som en succes. Trods modsætninger - specielt mellem Metz og Chr. Christensen - var det lykkedes at nå til enighed om vigtige mål: at stifte en dansk kommunistisk opposition og starte et avispræget blad. Uenighederne gik på de principielle spørgsmål, hvorimod der var enighed om de vigtigste aktuelle opgaver på det faglige område, i periferiorganisationerne og i forbindelse med oppositionens opbygning. Det var således lykkedes at finde fællesnævnerne, der kunne forene yderpunkterne. Enigheden havde først og fremmest samlet sig om enhedsarbejdet, og der var ikke tvivl om, at det var om dette

punkt, at oppositionen kunne bygges op. Deltagerne havde grund til optimisme. De tre fløje på konferencen havde hver for sig haft et opgør med DKP om netop dette spørgsmål, og oppositionen kunne manifestere sig som et modstykke til ultra-venstrelinien ved offensivt at fremføre sin enhedsopfattelse. Her lå muligheden for at føre kommunistisk politik uden at være belastet af den bureaukratiske udvikling i DKP. Det taktiske forhold til DKP var dog vanskeligt, men man havde fulgt det "klassiske" KPO-synspunkt om netop kun at være en opposition, og altså ikke en konkurrerende organisation.

Den positive ånd holdt sig i den følgende tid, men det viste sig, at Metz og Svend Christensen skabte vanskeligheder for den videre opbygning af den kommunistiske opposition. Allerede kort efter påske rygtedes det i DKP og DKU (og dermed i Celle 15), hvad der var sket på "påskekonferencen". Kilden var en af deltagerne, Harry Petersen. Sagen kom frem i sin helhed, da Arbejderbladet bragte en "afslørende" artikel, om at der var dannet en ny "pinsebevægelse" i "hr. Boserups spisestue". Bladet gav herefter et dækkende referat, som byggede på mødeprotokollen, og bladet kunne bl.a. oplyse navnene på deltagerne (8).

Denne udvikling var ret ubehagelig for Metz og Svend Christensen, idet de ikke på forhånd havde orienteret Celle 15 om, at de agtede at deltage i konferencen. Per Kirstein berettede i en samtidig rapport om episoden: "De måtte jo så i en fart kalde Celle 15 sammen og aflægge uforbeholden tilståelse af alt det, som de hidtil havde gået og gemt på. Det modtoges i cellen uden større lidenskaber, kun en mand blev rasende og vil vist ind i DKU igen. Forleden var Møv (dvs. Mogens Boserup - min anm. SBL) til deres cellemøde og indledte om den kommunistiske opposition. Det vedtoges foreløbig ikke at foretage nogen sammenslutning, men blot tage nogen fælles diskussioner til afklaring af spørgsmålene og desuden sende to repræsentanter til hinandens medlemsmøder. Det er den eneste måde, hvorpå man kan fjerne den mistænkssomhed, som er opstået fordi Sv. Christensen og Metz for længe har tiet stille overfor dem (9)."

Den ændrede situation kom på tværs af tidsskemaet for oppositionens opbygning. Nogle af deltagerne har siden ment, at påskekonferencen mislykkedes, fordi DKP havde fået en "spion", dvs. Harry

Den "afslørende" artikel i Arbejderbladet, hvor påskekonferencen sammenlignes med tidens nyreligiøse bevægelser (Oxfordbevægelsen, pinsebevægelse mm.)

En ny „Pinsebevægelse“ skal startes paa Aalekistevej

Glæde i Farimagsgade over Boserup og Konsorter, der nu vil danne „Parti“

„Saa livligt gaar det til blandt Kommunisterne. Det maa blive deres private Sag. Men lad saa Arbejderens Organisation i hvert Fald være fri for de forvirrede eller kvarulante Spektakelmageres Splittelsesarbejde.“ („Soc.-Dem.“ den 10. Maj). „Soc.-Dem.“, der bringer ovenstaaende som Slutning paa en kæmpemæssig Artikel om „utilfredse Kommunistler“

Debatten viste fremragende Enighed om, at det i alle Henseender var rent ad Helvede til med Kommunistisk Parti og dets Ledelse, og iøvrigt fremragende Uenighed om alt muligt andet. Chr. Christensen meddelte, at han er Danmarks eneste Marxist, og at D. K. P. i Silkeborg kun har „Portvinadrikerere“ og sociale Individuer som Medlemmer, hvorpaa han foreslog med det

Petersen, med til mødet (10). Det er dog ikke bevist, at han direkte var udsendt af DKP. Det kan lige så godt tænkes, at han efter mødet har ønsket at blive i DKP fremfor at støtte oppositionen, og at han derfor har videregivet oplysningerne til Arbejderbladet.

"Afsløringen" af konferencen havde dog næppe betydet noget, hvis Metz og Svend Christensen havde haft dækning i Celle 15 for deres deltagelse. Problemet var, at det havde de ikke. De havde tværtimod hemmeligholdt deres planer om deltagelse over for de andre. Planerne om et dansk KPO blev således forsinket p.g.r.a. deres klodsede optræden. Heldigvis for dem revnede Celle 15 ikke på grund af denne dumhed. Kun én gik ind i DKU påny. Det var Knud Ellegaard (den senere forbundsformand i SID). Den planlagte konference i pinsen blev ikke til noget. Parterne skulle først vinde hinandens tillid.

Trods disse uforudsete vanskeligheder fortsatte arbejdet for at samle den kommunistiske opposition. Udadtil markerede oppositionen sig på mange felter i perioden efter påskekonferencen. Information udkom regelmæssigt, og det samme gjorde Bolschevik. I juni 1935 påbegyndtes udsendelsen af en pjeceserie med Information som udgiver. Den første havde titlen "Hvad er den internationale kommunistiske Opposition (Brandleroppositionen)" og var en oversættelse af et åbent brev fra IVKO til Kominterns 7. verdenskongres. Senere på året kom endnu en pjece, "Den tyske Oppositions (KPDO's) opståen og udvikling" (11).

Sidst på året begyndte Metz-folkene at udsende bladet Internatio-

nale Informationer, indeholdende artikler om udviklingen i Komintern og IVKO, hvilket understreger, at KPO-tilhængerne her i Danmark lagde vægt på, at oppositionsarbejdet skulle ses i en international sammenhæng. Emnevalget i de to gruppers publikationer var bestemt af, at de opfattede sig som opposition til DKP. Bolschevik beskæftigede sig næsten udelukkende med emner, som samtidig blev diskuteret internt i DKP, og bladet kunne derved være formidler af synspunkter, som partiledelsen beskyldtes for at undertrykke. Det gjaldt f.eks. en opsummering af overenskomstsituationen, og spørgsmålet om hvorvidt DKP skulle omorganiseres fra celler til vælgerforeningssystemet, hvilket Bolschevik var modstander af (12). Information diskuterede udviklingen i den kommunistiske bevægelse i international sammenhæng, men forholdt sig også til aktuelle danske spørgsmål, såsom folketingsvalget, arbejdsløsheden og den økonomiske politik. Endelig bragte bladet de allerede omtalte "Faglige oversigter", skrevet af Carl Heinrich Petersen. De to grupper indskrænkede sig dog ikke kun til bladvirksomhed. Et enkelt vidnesbyrd om andre aktiviteter er en løbeseddel fra DKU-oppositionen (dvs. Metz-gruppen), som under parolen "Krig mod krigen. Krig mod paladserne. Fred mellem hytterne" opfordrede til at deltage i antikrigsdemonstrationen på 21 års dagen for verdenskrigens udbrud (13).

I sommerens løb forberedte man desuden det planlagte blad. En af aftalerne på påskekonferencen havde været, at Chr. Christensen skulle bryde op fra Sejs og bosætte sig i København, hvor han skulle stå til rådighed for en ugeavis eller et avispræget 14-dagesblad. Til gengæld skulle Mogens Boserup betale ham 50 kr. om ugen i bladets indkøringsperiode. Denne aftale blev effektueret 1. august 1935, da Chr. Christensen vendte tilbage til København og fik en lejlighed på Hvidovrevej (14). Desuden var det planen, at Boserup skulle indskyde et beløb på 2-3.000 kr. som startkapital i bladet. Arbejdet gik således fremad, omend i langsommere tempo end planlagt.

Den udskudte pinsekonference blev endelig afholdt 8. september (15), og skulle efter planen have følgende punkter: 1: Konferencens konstituering. 2: Den kommunistiske Internationales 7. verdenskongres og den kommunistiske oppositions program og opgaver. 3: Praktiske arbejdsopgaver. 4: Den kommunistiske oppositions organisatoriske

opbygning. 5: Praktiske beslutninger. 6: Eventuelt.

Forløbet af denne konference kendes ikke i detaljer. Der findes ikke nogen forhandlingsprotokol da der sikkert har været enighed om, at man ikke igen skulle give Arbejderbladet ammunition til nye "afsløringer". Kredsen var udvidet lidt i forhold til forrige konference. Fra den tidligere Celle 15 deltog nu også Carl Hansen og Hjalmar Püschl. Også to nye folk med tilknytning til Chr. Christensen deltog. Det var Ivar Stendahl, en gammel syndikalist, og typograf Albert Jakobsen. Fra Nakskov deltog igen Agermose, men ikke Krøyer. Til gengæld deltog en af de tyske emigranter, Peter Simon (IVKO-Peter) (16).

Kun et enkelt dokument kendes fra konferencen. Det er et forslag til udtalelse om Kominterns 7. verdenskongres. I udtalelsen hedder det, at der er uklarheder i Kominterns beslutninger om holdningen til fædrelandsforsvaret og i spørgsmålet om kommunisters deltagelse i borgerlige regeringer. Udtalelsen støttede dog, at der indledes forhandlinger mellem IVKO og Komintern (17).

Det viste sig hurtigt, at uenighederne fra påskekonferencen i mellemtiden havde udviklet sig til direkte modsætninger. Parternes synspunkter var nu blevet til urokkelige standpunkter. Mogens Boserup mente, at der skulle etableres en egentlig partiopposition, hvorimod Metz fastholdt, at DKP fortsat skulle anerkendes som det førende parti, og at oppositionen skulle indrette sig herefter. Dette var dog for at intet at regne, sammenlignet med modsætningen mellem Metz og Chr. Christensen. Chr. Christensen gentog sine synspunkter fra påskekonferencen vedrørende organisationsspørgsmålet, men hverken Metz eller Boserup kunne støtte ham. Chr. Christensens synspunkter ophidsede især IVKO-Peter. "Han gav os en ordentlig skideballe", har Carl Heinrich Petersen siden berettet, "men hertil svarede Chr. Christensen, at han ikke skulle råbe sådan op med de dårlige resultater, de selv kunne opvise i Tyskland (18)."

Den skarpeste meningsudveksling havde man under diskussionen om statutterne for det kommende DKP(O) (19). Metz fremlagde et forslag, som han selv mente "i sit princip og sin konsekvens var det samme, som det af Lenin udarbejdede og Komintern vedtagne", hvorimod Chr.

Christensen fremlagde et forslag, som gik ud på, at der skulle ske ændringer i forhold til Kominterns opfattelse af organisationsopbygning. Da han ikke kunne få flertal for sit ændringsforslag, forlod han konferencen. Boserup forsøgte herefter at forhandle til begge sider, men bestræbelserne på at danne en kommunistisk opposition var brudt sammen. Bolschevik skrev i en kommentar om konferencen, at der havde været tre grupper: 1. en syndikalistisk gruppe omkring Chr. Christensen, 2. en kommunistisk omkring Metz og 3. en "taktisk" omkring Boserup (20). Metzgruppen beskyldte Boserup for at puste liv i den gamle syndikalisme, og forlangte, at han skulle bryde med Chr. Christensen.

Centrum i striden havde været Chr. Christensen, som Metz beskyldte for at forfægte syndikalistiske synspunkter. Denne kritik af Chr. Christensen var imidlertid skæv. Chr. Christensen havde rigtig nok på påskekonferencen fremsat flere forslag, som viste hans baggrund i den syndikalistiske bevægelse (forslaget om urafstemning i partioorganisationerne og forslaget om fagforeningernes udmeldelse af DSF), men ingen af disse forslag havde været ultimative, og de var ikke i modstrid med de aktuelle opgaver, som deltagerne havde været enige om.

Chr. Christensen reagerede meget voldsomt, når man prøvede at pådutte ham holdninger, som hørte hans syndikalistiske fortid til. F.eks. havde DKP i Arbejderbladet angrebet ham for stadig at forfægte anarko-syndikalistiske synspunkter, hvad han bittert karakteriserede som "uvederhæftigheder", "afskyeligt fraktionssvineri" og "personlig nedrakning" (21), og værre må Chr. Christensens reaktion have været, da Metz begyndte at gentage nogle af DKPs beskyldninger. Derfor må det siges at være taktisk uklogt, at Metz med emigranternes velsignelse søgte at provokere Chr. Christensen, i stedet for (som Boserup) at søge at fastholde samarbejdet om de aktuelle opgaver og derved få samlet de oppositionelle grupper i provinsen, som Chr. Christensen stod i forbindelse med. Metz forstod med andre ord ikke at kanalisere Chr. Christensens interesse i at opbygge en faglig opposition i en retning, hvor det kunne være en styrkelse af KPO-tendensen. Metz' beskyldninger mod Boserup for at være "taktike-

ren" viser, at han ikke støttede, at Boserup ville overvinde oppositionens isolation gennem samarbejdet med Chr. Christensen.

Samarbejdsforsøget i opløsning

Efter septemberkonferencen måtte det konstateres, at det var mislykkedes at opbygge en samlet kommunistisk opposition. Metz trak sig helt ud. Information-gruppen fortsatte samarbejdet med Chr. Christensen med henblik på at starte det planlagte blad og styrke samarbejdet mellem de faglige oppositionsgrupper.

I dette arbejde viste Chr. Christensen snart sine organisatoriske evner, idet han udover sine kontakter i provinsen fik forbindelse med faglige oppositionelle grupper i København og oppositionelle arbejdsløse. Informationsgruppen skulle deltage som observatør. Hvad der egentlig var Chr. Christensens hensigt i denne periode står ikke ganske klart, men det kan konstateres, at han efterhånden støttede sig mindre og mindre på Boserup og i stedet begyndte at samarbejde med de "gamle" syndikalister bl.a. Charles Hansen, Lauritz Hansen og Gissemann. Blandt disse havde især Lauritz Hansen aldrig tilgivet Chr. Christensen, at han i 1921 havde været med til at nedlægge den syndikalistiske organisation, og han arbejdede nu energisk for at hindre at Chr. Christensen påny skulle gå i nært samarbejde med kommunistisk indstillede grupper (1). Andre - bl.a. Gissemann - var ikke aktivt engageret, men blot parate til at støtte økonomisk (2).

I løbet af efteråret 1935 samlede Chr. Christensen en kreds bestående af yngre folk, samt enkelte af de gamle syndikalister. Hele kredsen har næppe oversteget 50 personer (3), men var alligevel fra starten større end Boserup- og Metzgruppen tilsammen. Chr. Christensen har nok selv haft en forestilling om, at der kunne skabes en demokratisk og partiuaafhængig udgave af RFO, men det viste sig nu for anden gang inden for få måneder ikke at være muligt, og herved brød samarbejdet med Boserup endeligt sammen.

Det skete på et møde d. 4. december 1935 i café Kommunekælderen. Forberedelserne til fagoppositionen var langt fremme, og Chr. Christensen fremlagde et program, som var stærkt inspireret af den gamle syndikalistiske Fagoppositionens Sammenslutning. Mogens Boserup

søgte at hindre, at fagoppositionen fik et rent syndikalistisk præg. I Chr. Christensens programudkast stod der, at FS skulle være "politisk neutral", hvilket er en traditionel syndikalistisk formulering. Dette foreslog Mogens Boserup ændret til, at FS skulle være "strengt overpartisk" (altså en enhedsorganisation), men det kunne han ikke få flertal for (4). På mødet var der ikke nogen speciel modsætning mellem Chr. Christensen og Mogens Boserup, men Lauritz Hansen optrådte sekterisk ved i voldsomme vendinger at beskyldte Boserup for at være kommunist. Diskussionen endte med, at Boserup forlod mødet, hvorefter Chr. Christensen og hans tilhængere fortsatte for sig selv.

Informationsgruppen må have regnet med, at der var risiko for at samarbejdet med Chr. Christensen kunne bryde sammen, men der kan nævnes to årsager til, at det holdt i månederne efter septemberkonferencen. Den ene var, at Informationsgruppen manglede arbejdermedlemmer. Derfor var gruppen parat til at strække sig meget vidt for at fastholde en form for samarbejde med de folk. Chr. Christensen samlede om sig. Den anden var aftalen om, at Boserup skulle finansiere et blad, som Chr. Christensen skulle redigere. Derfor kunne Chr. Christensen ikke være interesseret i et brud, da det økonomiske grundlag så ville falde bort.

Mødet, som Mogens Boserup forlod, blev i stedet stiftende møde for en ny Fagoppositionens Sammenslutning. Der valgtes en bestyrelse på syv medlemmer med jord- og betonarbejder Sigurd Clausen som formand. Bestyrelsen bestod iøvrigt (fordelt over hele FSs levetid) af bl.a. Antonius Andersen, Ivar Stendahl, maskinarbejder Harry Larsen, Chr. Christensen, Carl Heinrich Petersen, Lauritz Hansen, Gunner Jensen, cigarmager Valdemar Hansen, støberiarbejder Holger Foss og Julius Ferdinansen (5). Chr. Christensen ønskede ikke selv at være formand. I stedet blev han redaktør af FSs nye blad, Arbejdet, der udkom første gang d. 22. februar 1936.

Arbejdet forfægtede naturligvis først og fremmest FSs synspunkter, men spalterne stod også åbne for skribenter, der ikke var medlemmer. Denne praksis var en videreførelse af en redaktionspolitik, som Chr. Christensen også havde ført i sin redaktørtid på Solidaritet op til 1921, hvor han understregede, at det åbne blad stod i modsætning til

socialdemokraternes forsøg på at undertrykke anderledes tænkende (6). I modsætning til de etablerede arbejderpartiers presse havde Arbejdet fast kronik og debatindlæg, hvor udstødte DKP-ere og andre oppositionelle kunne skrive.

FS skulle ifølge statutterne være en organisation for alle fagorganiserede lønarbejdere i Danmark og være åben for alle medlemmer af de faglige organisationer uden hensyn til deres partipolitiske opfattelse. Sammenslutningen skulle være "strengt partipolitisk neutral", undtagen hvis magthaverne angreb "arbejdernes faglige og økonomiske interesser, derunder fagbevægelsens aktionsfrihed". FSs opgave bestod i "påny at samle alle Danmarks arbejdere i den faglige bevægelse og påny gøre denne til en aggressiv magtfaktor i kampen for vor classes øjeblikkelige eksistensinteresser og for endelig at knuse det kapitalistiske system (7)."

FS var imod enhver form for partipolitisk arbejde i fagforeningerne. Det "partipolitiske diktatur" var efter FSs mening en forbrydelse mod arbejderklassen, og Danmarks arbejdere kunne kun undgå nazismens voldsdiktatur, hvis de faglige organisationer blev klassekamporganer, der var indstillet på at møde "enhver voldshandling med generalstrejkens våben" (8). FS var derfor stærkt kritisk over for Socialdemokratiets og DKPs faglige taktik og fra første færd rettedes der angreb mod begge partiers faglige arbejde.

Man vendte sig imod enhver politisk opdeling af fagbevægelsen, fordi - som det hed: hvad enten en fagfælle er socialdemokrat, kommunist eller partiløs, er han lige god, når blot han holder "partikævet uden for fagforeningerne". Den kommunistiske fagopposition, RFO, kritiseredes for at være en politisk fraktion og ikke en faglig oppositionsbevægelse. Erfaringerne fra RFO viste efter FSs mening, at enhver politisk fraktionsdannelse i fagbevægelsen var "en fjendtlig handling mod arbejderne" (9). Også det socialdemokratiske fraktionsarbejde i fagforeningerne blev angrebet. Arbejdet bragte flere artikler om det nylig oprettede HIPA (Hovedorganisationernes Informations- og Propagandaafdeling), der var det socialdemokratiske svar på RFO, og nogle af disse artikler havde stærkt agitatorisk form, som f.eks. artiklen "Fra HIPAs luskefront", der karakteriserede HIPA som en "nazicentral" (10).

FS holdt straks i foråret 1936 en række offentlige møder og var alt i alt mere udadvendt end Metz- og Boserupgruppen. FSs arbejde var organiseret i faglige klubber, som skulle støtte de enkelte medlemmer i at fremlægge oppositionens politik på generalforsamlinger i deres fagforeninger. Principielt stod fagklubberne åbent for alle, også partiorganiserede, men det voldsomme partifjendskab indskrænkede reelt fagklubberne til kun at omfatte partiløse oppositionelle. FS afviste partipolitik og ønskede i stedet, at fagforeningerne skulle stå i spidsen for arbejdernes politiske og økonomiske kamp. Derved forkastede FS også den kommunistiske politik. For Chr. Christensen selv indebar dette, at han nu ikke længere anerkendte Kominterns partiopfattelse og de øvrige principper, som lå i vedtagelserne på Kommunistisk Internationales første kongresser. Samarbejdet med de "gamle" syndikalister var således med til at drive Chr. Christensen tilbage til syndikalistiske standpunkter.

Modsigelsen i Chr. Christensens holdning ses af, at han i de første måneder efter FSs dannelse søgte at få udbedret forholdet til Informationsgruppen. Med tydelig adresse til gruppen efterlyste han i Arbejdet "intellektuel medhjælp", som kunne bistå med statistiske undersøgelser af arbejdernes levevilkår, og desuden efterlystes jurister, der kunne yde råd og vejledning til arbejdsløse, gamle og invalider, der var undergivet socialloven. I en kort anmeldelse i Arbejdet roste han Information, som han anbefalede læserne at stifte bekendtskab med (11).

Denne udstrakte hånd blev ikke taget, for både Metz- og Boserupgruppen var stærkt kritiske overfor FS. De hårdeste angreb kom fra Metzgruppen, som fastholdt sin tidligere kritik om, at Chr. Christensen var gået tilbage til de syndikalistiske standpunkter. Chr. Christensens tankegang kunne efter gruppens mening ikke gøre fordring på originalitet, idet den syndikalistiske tankegang var forældet. I arbejderbevægelsens første dage var syndikalismen skadelig for sine tilhængere, men "i vor tid, hvor kapitalismen er gledet ind i sin nedgangsperiode, (kan) en sådan indstilling føre til katastrofe for sine tilhængere."

Metzgruppen mente, at FS især tog fejl ved at afvise partipolitisk aktivitet i fagbevægelsen: "Hvad betyder det at afslå den politiske

kamp, det politiske parti og dets indblanding i fagbevægelsen? Hvad betyder det, når man i stedet for overpartiskhed præker politisk neutralitet i fagbevægelsen? Det betyder, at FS i sin kamp må holde sig inden for rammerne af den bestående samfundsordning og, som reformisterne - som de følgelig ikke kan bekæmpe med held - må indskrænke sig til selve kampen for reformer... Hvordan kan "en partipolitisk neutral" fagopposition, som afslår den politiske kamp og opstiller den faglige kamp som den højeste form for klassekamp, selv komme ud af reformismens spor? Det er en umulighed!" Metzgruppen fortsatte: "Den politiske kamp i fagforeningerne betyder netop en kamp mellem den fløj, der gennem sine reformistiske anskuelser vil føre fagforeningerne til nederlag, og den revolutionære fløj, som har revolutionært perspektiv og som netop fører denne kamp mod reformismen, for stadig bedre at kunne varetage arbejdernes "almindelige økonomiske interesser". Enhver som over for denne kamp udgiver sig for at være neutral, eller sågar bekæmper denne "partipolitisk splid", understøtter i virkeligheden dermed reformismen; i dette spørgsmål gives der ingen neutralitet (12)."

Boserupgruppens kritik var mindre fjendtlig, men hovedindholdet var det samme: gruppen hilste den nye faglige opposition velkommen, men pegede på, at dens fjendtlighed overfor politiske partidannelser ville afskære den fra de politisk organiserede arbejdere. Dertil kom, at partifjendtligheden var en forkert holdning: "Hvis arbejderbevægelsen skal kunne sejre i sin kamp mod det kapitalistiske samfund, da er det en uomgængelig betingelse, at den i organiseret og "ensrettet" form sætter sine kræfter ind jævnsides på alle fronter, også på den faglige. Et arbejderparti, der afholdt sig fra indblanding på det faglige område, et af de allervigtigste frontafsnit i klassekampen, ville derved på forhånd afskære sig fra enhver mulighed for sejr, det ville ikke være et klassekampparti... Det nytter ikke at begræde "spliden" i fagbevægelsen og blot påkalde samhørighed og solidaritet i stedet; thi i fagforeningerne som overalt ellers, kan den rigtige politik kun sætte sig igennem i "splid" med den forkerte. Vel har alle lønarbejdere fælles økonomiske interesser; men så længe der inden for arbejdernes lejr findes en reformistisk og en revolutionær fløj, vil der være splid mellem disse om

midlerne, hvormed de fælles interesser skal varetages, og denne splid vil få sit udtryk netop i den kamp mellem det reformistiske og det revolutionære parti - inden for fagforeningerne såvel som uden for (13)."

Ser man på udviklingen i FS, var den frygt, som lå i Metz- og Boserupgruppens kritik berettiget. FS samlede ved sin start en række oppositionsgrupper, som var opstået i modsætning til RFO. Meget hurtigt forsvandt disse gruppers motivation for at være aktive i FS, fordi de i FS ikke fik tilbud andet og mere, end hvad den faglige klub selv kunne tilbyde af støtte til det faglige arbejde. Efterhånden faldt FS helt fra hinanden, kun holdt sammen af nogle enkelte personer, og økonomisk båret oppe af de svenske syndikalister. Flertallet i FS var ikke syndikalister, men fagligt oppositionelle, som via deres oppositionsgrupper var blevet tilsluttet FS. FS havde dog et vigtigt fortrin, idet det var en virkelig arbejderorganisation. Det fremgår med al tydelighed af FSs blad. Af alle de oppositionelle blade i 30-erne var Arbejdet det blad, som var mest konkret og tættest på begivenhederne på arbejderbevægelsens venstrefløj. Dette gjaldt især i det første års tid, hvor FS var meget åben over for andre oppositionelle grupper.

Metz- og Boserupgruppen drog ikke konsekvensen af deres egen kritik. Begge havde de forudset, at FS ville gå i opløsning, men de forberedte sig ikke på via et fagligt enhedsarbejde at komme i berøring med disse fagoppositionelle grupper, efterhånden som de begyndte at falde fra. Metzgruppen umuliggjorde det med sine voldsomme udfald. Informationgruppen havde ganske vist størst forståelse for, at der måtte skabes et samlingspunkt, men koncentrerede sig nu i stedet om studenterpolitisk arbejde og kunne således ikke opbygge en organisatorisk ramme for en faglig opposition.

Informationgruppen stod i det hele taget i et tomrum efter at samarbejdet med Chr. Christensen var brudt sammen. Den havde prøvet at genoptage forhandlingerne med Metzgruppen, men var blevet kategorisk afvist. Metzgruppen opfattede sig - formentlig med moralsk støtte fra emigranterne - som den retmæssige "DKP-Opposition". I foråret 1936 kaldte gruppen sig uden omsvøb Danmarks kommunistiske Parti (Opposition), og rettede kritiske udfald mod Informationgrup-

pen. Bolschevik skrev, at Boserup var "argumentsleverandør til Social-Demokraten" fordi gruppen i sit blad tog offentlig stilling til DKPs politik. (Dette skulle ses i modsætning til, at Bolschevik erklærede sig som et "internt" blad, hvad der dog var en helt tom erklæring, som f.eks. ikke afholdt Social-Demokraten fra at citere fra bladet). Informationgruppen blev også kritiseret for, at den ikke kunne være en "organiserende faktor" for oppositionen inden for DKP (14). Metzgruppens holdning til Boserup skærpedes yderligere da Bolschevik skrev, at Informationgruppen burde nedlægges, at bladet Information burde overtages af "oppositionen" (dvs. af Metz), og at gruppens medlemmer måtte søge optagelse i "oppositionen" og underlægge sig dens disciplin (15).

Kravet om at Boserupgruppen skulle "underlægge sig" Metzgruppens disciplin var latterligt, de to gruppers størrelse taget i betragtning. Dernæst var det også politisk forkert, for de divergenser, der bestod mellem de to grupper kunne alligevel ikke løses med organisatoriske midler. Det var helt utænkeligt, at der kunne komme forhandlinger i gang. For Informationgruppen var følgen, at den i foråret 1936 så at sige på ny stod ved begyndelsen: gruppen var nok blevet lidt større, men dens fundamentale svaghed - isolationen i forhold til arbejderne - var ikke blevet løst. Man kan undre sig over, at forholdet mellem Informationgruppen og Metz-folkene var så køligt. Det kan da heller ikke forklares alene ud fra politiske forhold. Som Torben Kirstein har udtrykt det: "Metz og Boserup stod ikke til hinanden". Deres sociale og kulturelle baggrund var helt forskellig, og det umuliggjorde samarbejdet (16).

Informationgruppen udgav endnu to numre af bladet i foråret 1936, hvorefter fulgte en længere pause. I efteråret 1936 udgav gruppen et særnummer om Spanien, hvor de ikke-kommunistiske revolutionære gruppers stilling til den spanske borgerkrig blev gennemgået. I Spaniensnummeret gjorde redaktionen udtrykkelig opmærksom på, at Information ikke ville blive udgivet mere, og at særnummeret var en engangsforeteelse. Reelt var gruppens politiske rolle udspillet, da forsøget på at samle en bredere kommunistisk opposition led skibbrud. Medlemmerne i gruppen holdt fortsat sammen, men som nævnt

stillede de sig i stedet opgaver blandt intellektuelle og i studenterverdenen.

Forsøget på samling af oppositionen havde betydet et løft for udbredelsen af KPO-synspunkterne, men det eksisterede ikke mere. Metz og Chr. Christensen havde været uenige om statutterne for et kommende DKP(0). Metz og Boserup havde været uenige om det taktiske forhold til DKP. Siden viste det sig, at Boserup og Chr. Christensen også var uenige, nemlig om den faglige oppositions stilling til de politiske organisationer. Således var alle tre fløje uenige med de to andre om et for dem afgørende punkt. Paradoksalt nok var de stadig enige om det fundamentale udgangspunkt: ønsket om en enheds-politik, men det var ikke nok til at holde sammen på oppositionen.

Det var Metz-folkene som med deres sekterske holdning fremprovokerede bruddet, men også andre forhold gjorde sig gældende. I slutningen af 1935 var DKP for alvor ved at svinge over til folkefrontspolitikken, hvilket betød en ændring i den faglige politik i en retning, der åbnede mulighed for enhedsarbejde i fagbevægelsen. Metz, Boserup og Chr. Christensen havde været enige om kritikken af RFO-linien, men om de også havde set ens på folkefrontspolitikken vides ikke. Det er tænkeligt, at det havde skabt nye problemer, eftersom folkefrontspolitikken internationalt underminerede KPO(0)-tendensen. Grupperne kan heller ikke have været upåvirkede af folketingsvalget i efteråret 1935, hvor DKP som bekendt fik en lille fremgang og Socialdemokratiet fik sit bedste valg i partiets historie med 46 pct. af stemmerne. Nok prøvede oppositionen at reducere betydningen af de to partiers valgfremgang, men det må have givet anledning til overvejelser om, hvorledes det videre arbejde skulle foregå.

KPO vandt således sin største udbredelse i Danmark i en periode, hvor DKPs politik befandt sig i et tomrum mellem ultra-venstrelinien og folkefrontspolitikken. Det lykkedes ikke oppositionen at udnytte denne krise i DKPs politik. Snart gik DKP på ny frem, medens oppositionen stod stille. Den kommunistiske opposition koncentrerede sig om at kritisere ultra-venstrelinien (som var under afvikling), men en fælles stillingtagen til folkefrontspolitikken nåede grupperne aldrig frem til. Oppositionen i Socialdemokratiet, som især Metzgrup-

pen havde været interesseret i at samarbejde med, lykkedes det ikke at komme i forbindelse med og inddrage i samarbejdsforsøget.

Højreoppositionen og den internationale udvikling

De danske højreoppositionelle grupper havde ikke en størrelse og kapacitet, som gjorde det muligt for dem at have et organiseret internationalt kontaktnet. De var henvist til de kontakter, der kunne skaffes, når KPO-folk var på gennemrejse i Danmark, når nye emigranter kom til, eller når gruppens medlemmer på eget initiativ rejste ud. Men rejseaktiviteten var meget begrænset, så de fleste impulser fik man fra tidsskrifter, korrespondance, m.m.

Det tyske KPOs interesse for at skabe internationale forbindelser var lige så gammel som gruppen selv (1). I 1930 tog KPO kontakt med udenlandske grupper, som i lighed med den selv var blevet udelukket af Komintern p.gr.a. modstand mod den nye ultra-venstrelinie. I USA fik KPO forbindelse med en gruppe omkring Jay Lovestone, som støttede Bukharins linie. I Norge var der Mot Dag, i Sverige Socialistiska Partiet, i Tjekkoslaviet en opposition omkring Alois Neurath, i Alsace-Lorraine en gruppe med Strassburgs borgmester i spidsen, og endelig var der en gruppe i Schweiz. Også i Finland fandtes en opposition, som dog aldrig deltog i det internationale samarbejde.

I marts 1930 samledes oppositionsgrupperne til en konference i Berlin. Deltagerne var enige om at kritisere Kominterns ultra-venstrelinie, men der var en del diskussion om det taktiske forhold til de officielle kommunistiske partier og Komintern. Især det tyske KPO holdt fast ved, at der ikke skulle dannes en ny internationale eller et nyt kommunistisk parti, men at oppositionen burde søge at reformere de kommunistiske partier. Oppositionen skulle ikke være et nyt parti, men en "tendens". Især de svenske deltagere var uenige med KPO, idet de mente, at de nye oppositionsgrupper straks skulle organisere sig som partier. Uenighederne var dog ikke større end, at man oprettede et informationskontor i Berlin og besluttede at udgive en informationsbulletin.

I december 1930 afholdtes en kongres i Berlin. Et af resultaterne

var, at oppositionen fik faste organisatoriske former, idet den konstituerede sig som "Internationale Vereinigung der Kommunistischen Opposition", IVKO. IVKO fik både en ledelse og et eksekutivudvalg samt et sekretariat, der skulle varetage det daglige arbejde. I sekretariatet sad kun repræsentanter fra Tyskland, så i det daglige fungerede IVKO nærmest som internationalt udvalg for KPO.

I september 1931 opstod der en strid i KPO, som også forplantede sig til IVKO. Baggrunden var, at en stor gruppe brød ud af det tyske Socialdemokrati og dannede Sozialistische Arbeiterpartei Deutschlands, SAP. SAP fik 25.000 medlemmer og var altså langt større end KPO, der havde ca. 4.000 medlemmer. Brandler anså SAP for at være en centristisk organisation, men et mindretal i KPO ønskede et samarbejde mellem eller en direkte sammenlægning af de to organisationer. Striden endte med, at ca. 1.000 medlemmer forlod KPO og tilsluttede sig SAP.

Denne strid var en gentagelse af en gammel diskussion, som også kendtes fra Komintern, nemlig spørgsmålet om forholdet til centristiske organisationer. Det diskuteredes især på Kominterns 2. kongres i 1920, der på Lenins forslag vedtog "de 21 teser", som var et sæt betingelser, organisationer skulle opfylde for at være tilsluttet Komintern. Meningen var at afskære "centristiske" grupper fra medlemskab af Komintern, dvs. grupper der politisk svingede mellem den kommunistiske og socialdemokratiske internationale. I indledningen til de 21 teser gives der denne begrundelse for at vedtage dem: "Partier og grupper, som indtil for nylig har tilhørt Anden Internationale vender sig nu til den Kommunistiske Internationale og ønsker at blive medlemmer, uden at være overbeviste kommunister. Anden Internationale er uhjælpelig opløst. Mellempartier og centristgrupper, som har indset Anden Internationales totale sammenbrud, forsøger nu at få støtte hos den stærkere Kommunistiske Internationale samtidig med at de imidlertid håber på at kunne beholde deres "autonomi" som gør det muligt for dem at fortsætte deres tidligere opportunistiske politik. Kommunistisk Internationale er på sin vis kommet på mode (2)." Sådanne organisationer ønskede Komintern med andre ord ikke at optage, og ligeledes kunne der heller ikke i de enkelte lande være tale om en sammenslutning med "mellempartierne". Det var

denne tradition, flertallet i KPO byggede på, da de karakteriserede SAP som centristisk og afviste et nærmere samarbejde.

"Mellempartierne" havde allerede længe før 1931 søgt at gøre sig politisk gældende. Efter at det havde vist sig, at de ikke kunne blive optaget i Komintern, var de samledes til møde i Wien i 1920. Blandt de partier, som var til stede, var det tyske USPD, det engelske Independent Labour Party, ILP, Frankrigs socialistiske Parti, det østrigske socialdemokrati, det tjekkiske socialdemokrati m.fl. Resultatet af mødet blev oprettelsen af "Det internationale forbund af socialdemokratiske partier", som fik sæde i Wien. Populært kaldtes den wiener-internationalen, eller lidt spydigt "to-en-halv-internationalen". Wiener-internationalens vigtigste initiativ var, at det i 1923 lykkedes at samle repræsentanter fra alle tre internationaler i Berlin for at undersøge mulighederne for at skabe én samlet internationale. Modsetningerne mellem kommunister og socialdemokrater var dog så store, at forhandlingerne var resultatløse. Wiener-internationalen opløstes hurtigt og nogle af partierne dannede sammen med de socialdemokratiske partier "Socialistisk Internationale" (fortsættelsen af 2. internationale).

Enkelte partier og grupper ønskede imidlertid ikke at gå ind i Socialistisk Internationale. I stedet dannede de i sommeren 1923 "Det internationale bureau af revolutionære socialistiske partier", også kaldet Pariser-bureauet. Som sekretær valgtes den italiensk-russiske socialist Angelica Balabanoff. Hun havde tidligere været sekretær i Zimmerwaldbevægelsen og i Komintern. Blandt de organisationer, som tilsluttede sig Pariser-bureauet var de italienske maximalister, resterne af USPD, de russiske socialrevolutionære (en emigrantorganisation) og det norske arbejderparti. Pariser-bureauets politiske basis blev dog ret hurtigt kraftigt reduceret, da de to eneste partier af betydning, det norske og det italienske, sluttede sig sammen med socialdemokraterne i deres respektive hjemlande.

Den økonomiske verdenskrise i slutningen af 20-erne resulterede i nye splittelser i arbejderbevægelsen. Der opstod uafhængige socialdemokratiske partier, såsom SAP i Tyskland. Disse nye organisationer udøvede et pres på den kommunistiske oppositionsbevægelse og førte som allerede omtalt til at en fjerdedel af KPOs medlemmer gik over i

SAP.

De "uafhængige" socialistiske partiers indflydelse styrkedes yderligere i begyndelsen af 30-erne, da ILP tog initiativ til at forsøge opbygningen af en ny internationale. ILP indbød i august 1933 til en konference, som var åben for alle organisationer, uden for de to internationaler. Denne indbydelse fremprovokerede en diskussion i IVKO, som dog endte med, at man afviste at ville deltage. (De trotskistiske organisationer sendte derimod observatører til ILPs konference). ILP mente, at man skulle neddæmpe kritikken af 3. internationale og derigennem skabe forudsætningerne for en ny internationale, som også skulle omfatte de kommunistiske partier. I første omgang nøjedes man med at danne et internationalt sekretariat, "Det internationale Arbejdsfællesskab", populært kaldet London-bureauet. London-bureauet tog i 1935 navneforandring til "Det internationale bureau af uafhængige, revolutionære, socialistiske Partier" og eksisterede indtil slutningen af 1930-erne. De fleste af Pariser-bureauets organisationer gik ret hurtigt over i London-bureauet.

Mellempartiernes politiske indflydelse gjorde sig også gældende i Danmark. Diskussionerne om forholdet mellem IVKO og London-bureauet afspejledes hverken i Frem eller Information, men det var tydeligt, at Frems sympati overvejende lå hos London-bureauet, idet bladet trykte en resolution fra bureauets ungdomskonference i februar 1934, og endnu en resolution fra bureauets konference i februar 1935 (3). At Fremgruppen og Informationsgruppen gled væk fra hinanden havde altså også en dybere politisk baggrund, idet deres støtte til henholdsvis London-bureauet og IVKO var udtryk for en forskellig politisk holdning. Forfatteren til artiklen "Marodører" i Kommunistisk Tidsskrift i 1934 demonstrerede derfor ufrivilligt sit manglende kendskab til udviklingen i den internationale arbejderbevægelse, når han satte Frem i samme bås som Information.

Den interne strid om IVKO's forhold til de centristiske grupper fortsatte på så at sige samtlige internationale konferencer. Striden førte til en begyndende opløsning af IVKO, hvilket var helt tydeligt på en konference i Berlin så tidligt som i december 1932 - altså en måned før Hitlers magtovertagelse. Diskussionen om forholdet til mellempartierne havde nu bredt sig til de øvrige IVKO-organisationer

og betød opløsning eller splittelse blandt østrigske, tjekkiske, svenske og amerikanske tilhængere. Efter at det tyske KPO var blevet tvunget i emigration, dannedes en eksilkomité i Paris, hvortil også IVKO blev knyttet. Her førtes i juli 1933 en ny diskussion om forholdet til mellempartierne, hvilket resulterede i, at svenskerne brød med IVKO.

Da Brandler var i Skandinavien i efteråret 1933 og bl.a. traf Mogens Boserup i København, var målet for hans rejse Sverige og Norge, hvor han skulle forhandle med Socialistiska Partiet og Mot Dag om netop denne sag (4). Trods de interne diskussioner i IVKO har Brandlers synspunkter virket så overbevisende på de unge i Frem, at de efter hans besøg støttede IVKO-flertallets linie. Ligeledes har det været vigtigt for Brandler - midt i diskussionerne om IVKOs fremtid - at sikre en hjælpekomité for KPO-emigranterne i Danmark. At der var tid til at vinde tre københavnske studenter for denne sag, viser hvilken betydning man tillagde enhver form for støtte til det illegale arbejde i Tyskland. Politisk betød Danmark ikke meget i den store sammenhæng. I IVKOs blad Der internationale Klassenkampf, der udkom 1936-39, omtaltes Danmark kun en gang. Det var i en notits i november 1936 under rubrikken Länderberichte med en kort kritisk vurdering af DKPs stilling til det netop overståede landstingsvalg (5).

Den danske "Hjælpekomité" blev altså stiftet på et tidspunkt, hvor IVKO var i tilbagegang, og efter 1935 bestod IVKO reelt kun af den amerikanske og den tyske gruppe, samt nogle ubetydelige grupper i Østrig, Tjekkoslaviet, Alsace og Indien (sidstnævnte repræsenteret ved den fra Kominterns første kongresser kendte inder Roy).

I 1935 ændredes IVKOs forhold til Komintern, idet KPO indledte forhandlinger med KPD om en eventuel tilbagevenden til den kommunistiske bevægelse. Grunden var Kominterns omsving til folkefrontspolitikken. Komintern og KPD stillede dog skrappe betingelser om, at oppositionen skulle underkaste sig Kominterns disciplin, så hurtigt blev det klart, at en snarlig genoptagelse i Komintern ikke kunne komme på tale.

Dertil kom, at IVKO begyndte at stille sig kritisk over for folkefrontspolitikken. IVKO anerkendte, at den kommunistiske bevægelse

havde forladt ultra-venstrepolitikken, men var kritisk over for, at de kommunistiske partier nu ville gå ind for en koalitionspolitik med borgerlige partier. Det betragtede IVKO som en opgivelse af kommunistiske grundprincipper. Disse sammenslutningsforhandlinger fulgte man også i Danmark. I det kommunistiske tidsskrift Tiden blev de kommenteret således: "I erkendelse af, at alle muligheder måtte udnyttes for at forene alle eventuelle positive kræfter i Tyskland til kamp mod Hitler, (...) forsøgte det tyske partis ek (centralkomité - min anm. SBL) at forhandle med Brandler, men forhandlingerne førte ikke til resultat, fordi herr Brandler ikke under nogen omstændigheder ønskede nogen slags enhedsfront af Tysklands arbejdere, men nærmest stillede krav om at blive betragtet som den til alle tider ufejlbarlige pave i tysk arbejderbevægelse (6)."

Spørgsmålet om oppositionens forhold til de kommunistiske partier var således af vital betydning i 1935, og denne internationale baggrund forklarer, hvorfor det kunne blive hovedstridspunkt i Danmark mellem Metz, Boserup og Chr. Christensen. Chr. Christensen interesserede sig først og fremmest for at opbygge en faglig opposition uden egentlig at bygge på KPOs politik, hvorimod Boserups og Metz' synspunkter mere afspejlede holdninger inden for IVKO. Metz udtrykte klare IVKO-flertallets linie ved utvetydigt at fastholde, at DKP skulle anerkendes som det førende parti, hvorimod Boserup hældede mere til mindretalssynspunktet i IVKO ved at pege på den selvstændige oppositions berettigelse.

At emigranterne støttede Metz frem for Boserup i denne diskussion kan altså ikke alene forklares ud fra, at Metz var arbejder, men støtten må forstås i sammenhæng med stridighederne i IVKO, hvor Metz lå mest på linie med KPOs synspunkt. Der var dog tale om hårfine nuancer mellem de to, og begge parter kunne med rette hævde, at de holdt sig inden for IVKOs politik. Ikke desto mindre medvirkede KPO-emigranterne til splittelsen i samarbejdsforsøget, fordi de frygtede, at Chr. Christensens indflydelse på Boserup kunne trække i den forkerte retning. Under de givne forhold må emigranternes holdning imidlertid anses for lidet konstruktiv, idet de ikke kunne anvise nogen anden vej til at få kontakt med de faglige oppositionsgrupper, som Chr. Christensen var bindeled til.

I sommermånederne 1936 var August Thalheimer på besøg i Danmark, og han havde bl.a. møder med indflydelsesrige kritiske DKP-ere (7). Thalheimer var en vidende og begavet teoretiker, som ikke gik af vejen for at diskutere med både tilhængere og modstandere. Han var en respekteret debattør, så allerede inden han kom til Danmark, søgte de tyske trotskistiske emigranter råd direkte hos Trotskij for at kunne hamle op med ham i diskussioner, som de kunne forudse måtte komme (8).

Thalheimer var i Danmark på et tidspunkt, hvor det må have været besluttet, at Informationsgruppen skulle ophøre i sin eksisterende form. Set i sammenhæng med den internationale udvikling var det ingen tilfældighed, at det netop var i 1936, at Information indstillede aktiviteterne. Grundlaget for at opretholde gruppen smuldrede, fordi IVKO på dette tidspunkt forhandlede med Komintern om brandlerianernes tilbagevenden til den kommunistiske bevægelse.

Boserupgruppen løste denne situation ved at gå i enhedsarbejde med kommunistiske studenter i Clarté. Desuden var der tale om direkte følgere fra DKP. Ester Boserup har berettet, at der på et tidspunkt skete det mærkelige, at Aksel Larsen opsøgte Mogens Boserup, og at de holdt møde på et hotel i Fakse. Det gik aldrig op for ham, hvad Aksel Larsen ville (9). Per Kirstein har for sit vedkommende berettet, at han en gang blev inviteret til møde med Aksel Larsen på DKPs partikontor i Griffenfeldtsgade, hvor det ligeledes var uklart, hvad mødets formål var (10). Ingen af disse møder kan tidsfæstes mere nøjagtigt end 1936-37, men de skal utvivlsomt ses i sammenhæng med tilnærmelsen mellem KPO og det tyske kommunistiske parti.

Efter 1936 blev det taktiske spørgsmål om forholdet til de kommunistiske partier af mindre betydning, idet der indtrådte en forværring af forholdet mellem IVKO og Komintern p.gr.a. den spanske borgerkrig. IVKO støttede det spanske marxistiske enhedsparti POUM, der var kritisk over for folkefrontspolitikken i Spanien. POUMs synspunkter vandt også udbredelse i Danmark og Boserupgruppen modtog en række nyhedsbulletiner fra udenlandske oppositionsgrupper med aktuelt stof om den spanske borgerkrig. Det drejer sig om bladene Die spanische Revolution, Spanien Berichte, Independent News og Internationale Hilfskommission für spanische Flüchtlinge (11). På

den baggrund udgav gruppen i efteråret 1936 det allerede omtalte særnummer af Information om den spanske borgerkrig. Også IVKO fulgte udviklingen i Spanien nøje, og efter nedkæmpelsen af POUM i sommeren 1937 karakteriserede IVKO Kominterns politik i Spanien som et "forræderi mod kommunismen".

På dette tidspunkt begyndte også KPOs vurdering af Komintern og Sovjetunionen at ændres. KPO mente, at den indenrigspolitiske udvik-

Plakat fra den første femårsplan: "Kulproduktionen i USSR. Hver vogn repræsenterer 10 mill. tons kul". Planøkonomien blev betragtet som et storstilet modstykke til den kapitalistiske verdens økonomiske anarki og var for socialistiske arbejdere og intellektuelle beviset på, at det socialistiske fundament var i orden i Sovjetunionen.

ling i Sovjetunionen med bl.a. Moskvaprocesserne skyldtes en klike bureaukraters misbrug af proletarietets diktatur. Trods Sovjets kontrarevolutionære udenrigspolitik og den indre terror, mente KPO dog fortsat, at regimet i Sovjetunionen hvilede på et socialistisk fundament, og at Sovjet var en væsentlig faktor for udviklingen af verdensrevolutionen. IVKO betragtede sig således stadig som en loyal

opposition til Komintern, omend taktikken ændredes.

Under indtryk af folkefrontspolitikken gik IVKO i februar 1938 ind i et "kartel" med London-bureauet, idet IVKO mente, at et samarbejde med de uafhængige "mellempartier" var den bedste mulighed for at forny den kommunistiske tradition i arbejderbevægelsen. Enigheden inden for IVKO holdt dog ikke ret længe. Den amerikanske gruppe ønskede nu at opløse både IVKO og London-bureauet for i stedet at sammensmelte mange grupper i et "nyt revolutionært centrum". Flertallet i London-bureauet støttede den amerikanske gruppe, medens de tyske KPO-ere var modstandere af "at sammenkradse alle mulige organisationer". Flertallet vandt, og i april 1939 omdannedes London-bureauet til "Det internationale revolutionære marxistiske centrum", bestående af ILP, POUM og de amerikanske brandlerianere. Det tyske KPO trådte derimod ud af samarbejdet. IVKO var på dette tidspunkt allerede opløst, og en international organisation for den kommunistiske højreopposition eksisterede ikke længere.

Diskussionen for eller imod et nyt revolutionært centrum blev ikke ført i Danmark. De danske KPO-ere stod først og fremmest i direkte personlig forbindelse med Brandler og Thalheimer og gik ikke ind i de organisatoriske diskussioner, men den internationale opløsningsproces betød en større politisk spredning i den danske gruppes synspunkter. Et af de emner, som den kommunistiske højreopposition havde beskæftiget sig løbende med, var vurderingen af Sovjetunionen. I 1929 havde ledende tyske KPO-repræsentanter set kritisk på udviklingen i Sovjetunionen, idet de mente, at bureaukratiseringen var en fare for den socialistiske udvikling (12). Efter at Bukharin havde trukket sin kritik tilbage, neddæmpede KPO kritikken af Stalins politik, og i 1930 støttede KPO kampen mod kulakkerne.

I Danmark var diskussionerne omkring 1930 ikke præget af sådanne nuancer. Mondegruppen interesserede sig meget for den økonomiske og sociale udvikling i Sovjetunionen, men de politiske og partimæssige forhold blev sjældent berørt. Kun ved en enkelt lejlighed beskæftigede Monde sig med spørgsmålet. Det var i artiklen "Stalin og de andre", hvor bladet blot gengav den officielle sovjetiske version af de politiske stridigheder. I artiklen hedder det, at Stalin gennemfører den industrialisering, som hele tiden havde været

Lenins grundtanke. Trotskij beskyldes for at ville give kapitalismen større vingeang i Sovjetunionen, "en overopportunistisk politik", hvorimod Zinovjev beskyldes for at ville genindføre krigskommunismen (13). De senere brandlerianere synes ikke at have været uenige med denne artikel, og heller ikke siden udtrykte den danske kommunistiske højreopposition uenighed med DKP i vurderingen af Sovjetunionen. De støttede sig her på Thalheimer, som mente, at fordi det sovjetiske parti ledede Komintern på en fejlagtig måde, betød det ikke nødvendigvis også, at også Sovjetunionen ledes fejlagtigt (14).

I en artikel i 1934 "17 års Sovjet" skrev Information, at de forløbne års udvikling i Sovjetunionen på det mest slående havde bekræftet rigtigheden af den marxistiske lære om det menneskelige samfunds udviklingslove. Den russiske revolution havde desuden vist, at der eksisterede en række almengyldige hovedbetingelser for en revolution, bl.a. måtte den foregå under ledelse af "et på jernhård disciplin opbygget, centraliseret revolutionært parti" (15). Her ses, hvorledes Informationsgruppen blot gengav det sovjetiske kommunistpartis opfattelse. Som bekendt var der ingen almen gyldig lov om et jernhårdt disciplineret parti, og den russiske revolution blev ikke gennemført af et parti med en sådan opbygning. Tværtimod havde der eksisteret forskellige opfattelser hos bolsjevikkerne, men Informationsgruppen lå tydeligvis under for den sovjetiske partiledelses udlægning af historien.

I maj 1935 opfordrede Informations læsere til at deltage i en rejse til "socialismens lande" for at studere det socialistiske opbygningsarbejde (16), og senere på året skrev bladet om Stachanov-bevægelsen, at kollektiviseringerne betød, at Sovjet nu kunne klare sig selv (17). I det følgende nummer forsvarede Stachanov-systemet påny - denne gang med det argument, at arbejderne i Sovjet selv havde taget stopuret i hånden, d.v.s. at de selv kunne bestemme arbejdstempoet (18). Denne vurdering var langt fra virkeligheden i 1930-ernes Sovjetunionen, hvor arbejderne var underlagt disciplin og trusler om hårde straffe for selv mindre forsømmelser.

Information ophørte med at udkomme i midten af 1930-erne, så det er ikke muligt at følge udviklingen i gruppens holdning til disse spørgsmål, men det grundlæggende synspunkt ændredes ikke, nemlig at

nok hvilede Sovjetunionen på et socialistisk fundament, men Sovjetunionen og Komintern kunne ikke yde nogen støtte til den revolutionære bevægelse uden for Sovjetunionens grænser. Det sidste synspunkt blev især formuleret skarpere, efterhånden som folkefrontspolitikken konsekvenser stod klart.

Den danske højreopposition 1936-40

Metzgruppen (Spartakus)

Begivenhederne i 1935 og det mislykkede samlingsforsøg blev begyndelsen til tilbagegang for den højrekommunistiske opposition i Danmark. De forskellige grupperinger kom ikke til at samarbejde på et senere tidspunkt. Den kommunistiske højreopposition bestod herefter af tre grupper: Metzfolkene, Boserupgruppen og emigranterne.

Af disse søgte alene Metzgruppen at videreføre arbejdet med at opbygge en egentlig KPO-organisation i Danmark. Gruppen fortsatte med at udgive bladet Bolschevik i de første måneder af 1936, men så gik også det ind. Metz har senere selv forklaret, at det bl.a. skyldtes, at han i foråret 1936 skulle afsone den fængselsstraf, han havde fået på grund af begivenhederne på Langelands Plads (1). Arbejdet fortsatte dog. I efteråret 1936 (dvs. efter at Metz havde udstået sin straf) trådte gruppen frem under navnet "Spartakus. Kamporganisationen for anvendt marxisme".

Et særkende ved Spartakus var det nære personlige sammenhold i gruppen. Samlingsstedet var Metz' og Bertha Wilmanns lejlighed i Dannebrogsgade på Vesterbro i København, hvor der ganske enkelt var åbent hus. Flere af gruppens medlemmer boede til leje i lejligheden, således at der var tale om en slags politisk kollektiv. I gruppen førtes livlige diskussioner med Metz som den mest talende. Metz interesserede sig for filosofiske emner og diskuterede "den frie vilje" og "indsigten i nødvendigheden". Gruppens politiske linie var i overensstemmelse med KPO-taktikken at reformere DKP-erne og samle venstrefløjen i Socialdemokratiet. Hovedopgaven var arbejdet i forhold til DKP, selvom det så håbløst ud (2). Gruppen havde i de

første år et ret nært samarbejde med KPO-emigranterne og holdt fællesmøder med dem (3). I det daglige var det først og fremmest IVKO-Peter, som fulgte gruppens arbejde. Efterhånden gled samarbejdet med emigrantgruppen dog ud.

Spartakus bestod hovedsageligt af arbejdere, for størstedelen fra Celle 15. Det var foruden Metz og Bertha Wilmann, Hjalmar Püschl, Kaj Andersen, Carl Hansen, Bruno Nielsen, Svend Christensen og Torben Kirstein. Efterhånden kom nye til. Det var Grethe Hoppe, Else Püschl og Niels Jacobsen. I 1937 kom Knud Ellegaard med efter at være blevet ekskluderet af DKU. Svend Christensen var en af dem, som først gled ud. Han var skuffet over det mislykkede samlingsforsøg på septemberkonferencen (4).

Da Metz havde udstået sin fængselsstraf var den spanske borgerkrig brudt ud. Dette aktualiserede endnu en gang spørgsmålet om kampen mod fascismen. I Tyskland havde fascismen sejret, uden at arbejderbevægelsen havde rejst sig til modstand. I Østrig sejrede fascismen også, men først efter kampe, hvor arbejderne havde sat sig til modværge. Da det fascistiske oprør mod den republikanske regering brød ud i Spanien i juli 1936, syntes det i første omgang at skulle lykkes, men arbejderne slog oprøret ned i en række byer med det resultat, at regeringen ikke blev løbet over ende. I stedet udviklede det sig til en borgerkrig, hvor de fascistiske oprørere med italiensk og tysk støtte kæmpede mod regeringstropperne. I de følgende år stod Spanien i centrum for den internationale opmærksomhed. Borgerkrigen blev opfattet som den afgørende styrkeprøve mellem fascistiske og antifascistiske kræfter, og den internationale arbejderbevægelse sluttede op om den republikanske side. Kommunist og andre på arbejderbevægelsens venstrefløj støttede med alle til rådighed stående midler. Mange tog til Spanien for at deltage som frivillige og iøvrigt udfoldedes et stort solidaritetsarbejde. De politiske og taktiske spørgsmål, som var knyttet til kampen mod fascismen, blev nu rejst med større styrke end på noget andet tidspunkt i 30-erne, og interessen for hvad der skete i Spanien var umådelig stor.

Hverken Metz- eller Boserupgruppen udgav tidsskrifter eller blade, der kunne indfri det behov, der var for alternative informationer. I

Den katolske kirke i Spanien støttede aktivt de fascistiske oprørere. Illustration fra det syndikalistiske blad Arbejdet med teksten: Skønt de selv har sagt det: slaa ikke ihjell! — de sender fra Baghold — vor Klasse "to hell"!

Danmark støttede KPO-grupperne det marxistiske POUM, medens syndikalistene støttede det anarko-syndikalistiske CNT. I Spanien stod CNT og POUM i borgerkrigens første år sammen mod folkefrontspolitikken. Det betød, brandlerianere og syndikalister støttede de samme. FS udgav i 1936-37 Arbejdet som ugeblad, hvilket gav mulighed for løbende dækning af den spanske borgerkrig. Som det eneste regelmæssigt udkommende oppositionelle blad fik det derfor også udbredelse uden for FS' egen kreds, og mindre doktrinære DKP-ere læste Arbejdet (5).

Straks efter oprørets start fulgte Arbejdet med i udviklingen i Barcelonaområdet, hvor syndikalisterne stod meget stærkt. Under overskriften "Dage i kamp og opofrelse" skrev bladet om kampene mod fascistene og om, hvorledes arbejderne slog oprøret ned. I denne og følgende artikler bragtes reportager om kamphandlingerne, om socialiseringer og om arbejderovertagelser af produktionsmidlerne i Katalonien. F.eks. berettes om arbejdernes overtagelse af metroen i Barcelona, hvilket betød indførelse af 8 timers arbejdsdag og lige-

løn for alle ansatte (6). Artiklerne var naturligvis skrevet ud fra en syndikalistisk grundholdning, hvor specielt de anarko-syndikalistiske organisationer CNT og FAI blev fremhævet, men bladet koncentrerede sig også om begivenheder, som var af interesse for de øvrige oppositionelle grupper.

Arbejdet dækkede begivenhederne i Spanien med stor intensitet i en fast rubrik "Ugens spanske bulletin". Bladet lagde i sine reportager vægt på, at det var en "social revolution", der foregik, og at den spanske arbejderklasses sejr havde betydning for hele den europæiske arbejderklasse. Da der begyndte at komme politiske modsætninger mellem det spanske kommunistparti og de revolutionært indstillede grupper i Spanien, skrev Arbejdet meget snart herom. Sovjetunionen var det eneste land, som støttede den republikanske hær med våben, men denne støtte blev hurtigt politisk betinget. Det førte til et modsætningsforhold mellem folkefrontsregeringen i Madrid og det syndikalistisk-anarkistisk dominerede Katalonien, hvilket endte i et regulært militært opgør i Barcelona, hvor anarko-syndikalisterne og POUM stod overfor kommunisterne. Denne udvikling var blevet forudset i et brev, som Arbejdet trykte fra en dansk militssoldat i Aragonien. Han skrev, at Stalin havde stillet sig i kontrarevolutionens tjeneste, idet Komintern var begyndt at standse leveringen af fødevarer og våben til Katalonien, og var begyndt at presse arbejdere og bønder ind i den borgerlige revolutions rammer (7).

I maj 1937 besejrede kommunistisk ledede militærstyrker CNTs og POUMs militser i Barcelona, og Arbejdet skrev, at det var kommunisternes hensigt at afvæbne de revolutionære arbejdere og genoprette "demokratiske" tilstande (8). Resultatet var, at censur indførtes i Katalonien, og at CNTs og POUMs blade blev lukket. Arbejdet konstaterede derfor, at folkefronten i Spanien havde brudt med den revolutionære arbejderbevægelse, at Sovjets støtte til Spanien var betinget af, at det spanske kommunistparti fik uforholdsmæssig stor indflydelse i regeringen og i hæren, samt at regeringen genindførte den private ejendomsret i områder, hvor arbejdere og jordløse bønder havde gennemført socialiseringer. I sommeren 1937 begyndte syndikalisterne og de politiske oppositionsgrupper herhjemme at glide fra hinanden, men op til dette tidspunkt havde begge parter været nogen-

lunde enige om vurderingen af begivenhederne i Spanien, omend de så forskelligt på de politiske konsekvenser.

Metzgruppen havde ikke mulighed for samme storstilede agitation som syndikalisterne. Til gengæld holdt gruppen jævnligt fællesmøder med de tyske emigranter om Spaniensspørgsmålet. Det blev dog ikke kun ved diskussionerne. To af gruppens medlemmer, Hjalmar Püschl og Kaj Andersen, tog i 1937 til Spanien, hvor de i et halvt år var med i POUMs milits. Da de politiske stridigheder mellem POUM og kommunisterne tog til, måtte de desertere for ikke at blive ofre for forfølgelserne. Uden penge og uden nogen form for støtte måtte de klare hjemturen til Danmark (9).

De fleste af Metzgruppens medlemmer var arbejdsløse, og de lagde derfor en del kræfter i arbejdsløshedsarbejdet. Betingelserne for arbejdsløshedsarbejdet havde imidlertid ændret sig, sammenlignet med begyndelsen af 30-erne. Dengang stod arbejdsløshedsbevægelsen stærkt under DKPs ledelse. Bevægelsen havde taget udgangspunkt i de arbejdsløses forarmede situation, de urimeligt lave understøttelsessatser og de hjemløses problemer. Bevægelsen havde i hovedsagen manifesteret sig gennem demonstrationer, marcher, besættelser af socialkontorer m.v.

Omkring 1935-36 var arbejdsløshedsbevægelsen imidlertid gået i opløsning, og der kan nævnes flere årsager hertil. For det første var Socialdemokratiet som regeringsparti gået aktivt ind for at afhjælpe den værste nød for de arbejdsløse i det omfang, man kunne komme overens med de borgerlige partier. Mest kendt er Steinckes socialreform fra 1933, men andre love afbødede de voldsomme nedskæringer af socialudgifterne, som den tidligere venstre-regering (Madson-Mygdal) havde gennemført 1926-29. Som følge heraf svandt f.eks. hjemløseproblemet. For det andet havde konjunkturernes bedret sig, og arbejdsløsheden lå ikke mere på 30-35 pct., men var faldet til omkring 20 pct., som man igennem 1920-erne havde affundet sig med var en acceptabel arbejdsløshedsprocent, de store sæsonudsving taget i betragtning. For det tredje var der sket et skift i DKPs arbejdsløhedspolitik. Som tidligere nævnt lagde DKP i 1935 sin faglige taktik om, og på arbejdsløhedsområdet betød det, at DKP nu arbejdede for, at der skulle dannes arbejdsløshedsudvalg i fagforeningerne,

således at også de arbejdende blev inddraget (10). Det havde ganske vist hele tiden været en svaghed, at arbejdsløshedsbevægelsen kun i ringe grad sammenkædede de arbejdendes og de arbejdsløses krav, men virkningen af DKPs nye taktik blev, at det selvstændige arbejdsløshedsarbejde blev opgivet, så arbejdsløhedsorganiseringen i realiteten smuldrede. DKPs nye taktik løste altså heller ikke problemet.

Metzgruppens indsats i arbejdsløshedsarbejdet skal altså ses på baggrund af, at der eksisterede en bevægelse - omend den var stærkt på retur og at det var i en periode, hvor den værste del af den økonomiske krise var overstået. Gruppen søgte i første omgang at forholde sig til de arbejdsløshedsinitiativer, som allerede var i gang, men kom ikke selv til at spille nogen ledende rolle i dem.

I modsætning hertil virkede Chr. Christensen og FS meget mere initiativrige. Det lykkedes FS i marts 1936 at starte "De arbejdsløses Organisation" med arbejdsløse fra kontrolstederne i Lyrskovsgade, Guldbergsgade og Markmandsgade. De arbejdsløses Organisation erklærede sig for en "landsdækkende sammenslutning", der optog alle arbejdsløse uden hensyn til politisk eller religiøs opfattelse, hvis de ville arbejde på bevægelsens program og afstå fra at drive religiøs eller politisk propaganda (11). Metzgruppen deltog i nogle møder, som De arbejdsløses Organisation afholdt, men de tidligere stridigheder mellem Metz og Chr. Christensen fortsatte blot her. I Arbejdet gav Chr. Christensen denne fremstilling af Metz' deltagelse i et af arbejdsløsheds-møderne: "Denne, der elsker at høre sig selv tale, "analyserede", "kritiserede", "trak konkrete linier op" o.s.v., samt søgte ved en klodset taktisk manøvre at få dobbelt taletid, hvad der dog ganske mislykkedes (12)." Modsætningsforholdet mellem de to var med andre ord så dybt, at de end ikke kunne samarbejde blandt de arbejdsløse.

Modsætningen mellem de to var også politisk. FS gik meget kontant ind i bestræbelserne på at opbygge en arbejdsløshedsbevægelse af den "gammelkendte type" (dvs. som en ren protestbevægelse) med krav vendt mod den såkaldte "socialkriminalitet" (kriminalisering af arbejdsløse, der havde haft ekstraindtægter) samt med krav om de arbejdsløses ret til at være organiseret i en fagforening. Metzgruppens politik var formuleret mere generelt og var lagt mere propagan-

distisk an. Spartakisterne (som gruppen omtalte sig selv) mente, at de partier, som kæmpede for det borgerlige demokrati, "uundgåeligt måtte gå under" sammen med dette demokrati. Derfor måtte det være arbejderklassens opgave "udenomparlamentarisk i forbindelse med rigsdagsvirksomheden at skabe sig kontrol- og magtorganer til kontrollering og regulering af det økonomiske samfundsliv og drage småborgerskabet med i denne kamp." Spartakus ville derfor "på grundlag af kampen for massernes kontrol- og magtorganer (anvendt marxisme) kæmpe for enhedsfronten med disse partier... Det må gøres derved, at vi stiller os bagved de af det kommunistiske parti opstillede krav om økonomiske forbedringer til den arbejdende befolkning; derved at vi stiller os bag f.eks. Hartvig Frischs udtalelser om "at døds-klokkerne må ringe over kapitalismen, hvis arbejdsløshedsproblemet skal løses sandt og effektivt" (13)".

Efterhånden som arbejdsløshedsproblemet gled lidt i baggrunden begyndte interessen at samle sig om andre former for enhedsinitiativer. Spartakus foreslog at skabe en "fagernes konferencebevægelse", som skulle betragtes som "arvtager og viderefører" af Oktoberbevægelsen fra 1934. Gruppen mente, at konferencen burde sætte socialismen og arbejderklassens magtovertagelse på dagsordenen, og at dette bl.a. skulle ske ved at gøre fagforeningerne til kamporganisationer for en række aktuelle krav: kamp mod overarbejde, kamp for bedre arbejdsløshedsunderstøttelse, kamp mod socialkriminaliteten o.s.v. (14) I november 1937 fremlagde spartakisterne et 6-punktsprogram vedrørende "smudskonkurrencen" som led i kampen mod den stigende monopolisering inden for detailhandelen, "detailruineringen" (15). Spartakus gav også sin støtte til et krav, fremsat af de københavnske malere om et "boligpolititi", bestående af bygningshåndværkere og læger. Spartakus mente, at arbejderne gennem sådanne initiativer kunne forberede sig til at overtage magten, fordi boligpolitiet skulle være ansvarligt over for de fagforeningsgeneralforsamlinger, som havde valgt det, og ikke over for staten (16).

Hovedsigtet med Spartakus' politik er tydeligt. På det parlamentariske plan gik Socialdemokratiet under Staunings ledelse fra valgsejr til valgsejr, og reformismens greb om arbejderne blev stadig stærkere. Spartakisterne så det som deres opgave at styrke de revo-

lutionære kræfter i arbejderbevægelsen og opbygge arbejderklassens selvstændighed. Spartakus' forskellige forslag førte dog næppe til konkrete initiativer, hertil var de alt for generelt formulerede. Desuden var der behov for en nyorientering af det faglige arbejde, som Metzgruppen ikke var i stand til at leve op til. Dette blev demonstreret med al tydelighed i slutningen af 1937, hvor Spartakus blev involveret i opbygningen af endnu en ny arbejdsløshedsorganisation. I protest mod Københavns kommunes afvisning af julehjælp til de arbejdsløse dannedes i december arbejdsløshedsorganisationen "De uorganiseredes Sammenslutning", DUS, på Amager (17), og få dage senere dannedes der afdelinger af DUS på Nørrebro og Vesterbro. Her viste det sig, at arbejdsløshedsarbejdet helt havde mistet sin karakter af en samlet faglig opposition. Det stiftende møde foregik under kaotiske former. Deltagerne overdængede hianden med beskyldninger om at være nazister og for at ville splitte arbejdsløshedsarbejdet (18). At der overhovedet blev stiftet afdelinger af den nye arbejdsløshedsbevægelse på disse betingelser, kan nok overraske.

Hvad der egentligt skete på møderne i DUS var selv deltagerne uenige om. Arbejdet referede en generalforsamling i DUS' Nørrebro og Vesterbro afdeling. Til dette referat skrev formanden en indsigelse. Han karakteriserede Arbejdets referat som "det pure opspind" og redegjorde for, hvad der "virkeligt" var sket: kasseren var forsvundet gennem vinduet med alle pengene, hvorefter "politiske renegater med Metz i spidsen" forsvandt, da kassen var bragt i sikkerhed. Hertil svarede Carl Heinrich Petersen på Arbejdets vegne, at dirigenten havde ladet sig true af en terrorgruppe, og at beskyldningerne om svindel var rejst på generalforsamlingen af en nazist. Carl Heinrich Petersen skrev videre, at kasseren ikke kunne forsvinde ud af vinduet, da der overhovedet ingen vinduer var i salen (19). Man får indtryk af et møde i fuldstændig opløsning. I politisk henseende var DUS en outsiderorganisation. Brandlerianerne, syndikalisterne og trotskisterne fik meget hurtigt mistillid til en af de ledende folk i DUS ved navn Poul Hansen. Efter stridighederne på generalforsamlingen trak de sig ud af samarbejdet med ham. En kort overgang eksisterede der to grupper, der holdt møder hver for sig, men inden længe løb det hele ud i sandet (20).

Den ændrede situation med faldende arbejdsløshed, betød også en ændret social sammensætning blandt dem, der var uden arbejde. Arbejdsløshedsorganisationerne tiltrak nu mange, som havde gjort arbejdsløsheden til en livstil. F.eks. har Carl Heinrich Petersen berettet, at der på møder med arbejdsløse kunne falde bemærkninger om, at "fagforeningsbogen er en blåstemplet kvajbog" (21). Sådanne bemærkninger kunne ingen i de politiske grupper gå ind for, da de arbejdede for at få de arbejdsløse organiseret i fagforeningerne. Modsætninger af denne art havde allerede et år forinden ført til et brud mellem FS og DAL (den arbejdsløshedsorganisation, som Chr. Christensen opbyggede). Det skete fordi DAL-folkene blev stødt over, at FS af vanfare var kommet til at lægge et møde om Spanien på en dag, hvor DAL allerede havde arrangeret et møde om ernæringsspørgsmålet. Borgerkrigen i Spanien var som bekendt det vigtigste internationale spørgsmål på dette tidspunkt, og det er illustrerende for snæverheden i DALs arbejde, at et møde om Spanien kunne give anledning til bruddet med FS. I det år, som var gået siden da, var betingelserne for seriøst arbejdsløshedsarbejde kun blevet yderligere forværret.

Metz var selv præget af sin lange arbejdsløshed. Han var som tidligere nævnt tysk statsborger, og som udlænding kunne han ikke få arbejdstilladelse, så han var henvist til at være permanent arbejdsløs. Udover nogle småjobs i det skjulte levede han af hvad Bertha Wilmann tjente. Han var en slags professionel revolutionær med hele dagen til sin rådighed. Grethe Hoppe, der selv boede i Dannebrogsgade, har siden givet denne karakteristik af han: "Metz selv var ikke sympatisk. Han var meget magtsyg og ville dominere, uden at det skulle skinne igennem. Han kunne lide at underspille. Man følte ikke, at man kunne stole på ham. Det samme var iøvrigt tilfældet med Poul Moth (fra den trotskistiske gruppe - min anm. SBL)." Grethe Hoppe siger desuden om gruppen: "Nogle af dem var strukturløse mennesker, især dem som kaldte sig "arbejdere" og "proletarer" og som udelukkende talte om "kampen for femøren" og aldrig andet. De var også traditionelt tænkende, hvad angik opdragelse, børn, påklædning o.s.v." Enkelte var dog regulære: "F.eks. Hjalmar Püschl, der var konsekvent og havde en proletarisk levevis. Også de tyske emi-

granter var anderledes (22)." Grethe Hoppe lægger ikke skjul på, at hun var optaget af deres tanker, men at miljøet var præget af, at der var få kvinder med i de oppositionelle grupper: "Som kvinde dengang turde man ikke sige et ord." At gruppens medlemmer kunne tale for sig, kan der dog ikke være tvivl om. Niels Jacobsen har f.eks. berettet, at han blev rekrutteret til Spartakus under en gadediskussion, kort efter at han som ung var kommet til København (23).

I 1938 ophørte Dannebrogsgade med at være samlingsted, fordi Metz for en periode flyttede fra Bertha Wilmann. Efter dette tidspunkt opstod der et skel mellem Metz og gruppens øvrige medlemmer. Nogle flyttede til et kollektiv på Nørrebrogade, som blev gruppens nye samlingsted. To af dem, Torben Kirstein og Svend Christensen, gik ind i DSU, Lygten Afd. Nørrebrogadegruppen blev efterhånden trukket til den trotskistiske gruppe. Metz selv fik andre kontakter. Han har berettet, at "en organiseret gruppevirksomhed" med kontakt til DSU først ophørte i 1950, men der har næppe været tale om stort mere end en dagligstuestudiekreds (24).

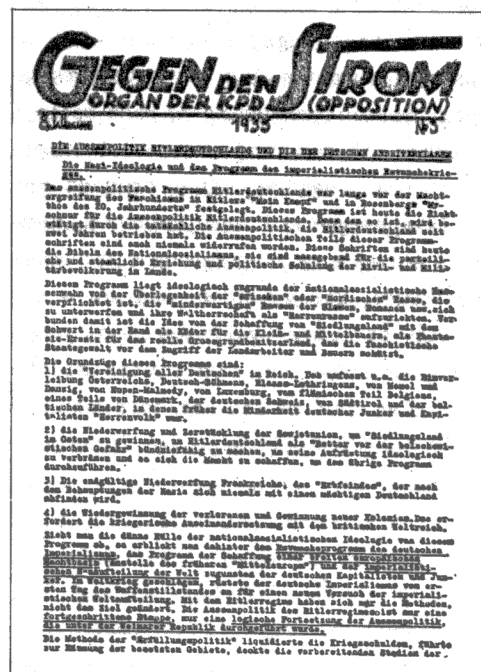
Generelt var årene 1936-37 en tilbagegangsperiode for KPO, og dette kan forklare noget af gruppens isolation. Der kan rettes mange kritiske indvendinger mod Metz' selvoveryurdering og hans rolle i gruppen, men det er vigtigt at huske, at samarbejdet i den tilbageblevne del af gruppen ikke faldt fra hinanden efter bruddet med Metz. Socialt set blev gruppen ikke hængende i arbejdsløshed. Medlemmerne sørgede for at komme i arbejde og engagerede sig fagpolitisk, hvorved isolationen blev brudt. Som vi siden skal se, viste den resterende gruppe sig virkelig at rumme kvaliteter, som betød at den kom til at spille en vigtig rolle for den trotskistiske gruppes udvikling. De øvrige mangler, der så let kan opregnes ved Metzgruppen, opvejes derfor af den positive betydning den fik som en slags grundskole for dens medlemmer.

KPO-emigrantgruppen

Den anden gruppe var emigranterne. Deres vigtigste opgave efter 1935 bestod i at støtte det illegale arbejde i Tyskland. Meget af emi-

grantgruppens arbejde foregik uafhængigt af danskerne. Gruppen holdt egne møder, hvor de politiske problemer blev diskuteret på grundlag af materiale, som den fik fra KPOs eksilkomité. Emigrantgruppen varetog både politiske og sociale opgaver, idet den støttede de svagest stillede medlemmer, men i hovedsagen benyttedes gruppens midler til finansiering af kampen i Tyskland og til trykning af illegalt materiale. I 1935 blev produktionen af KPOs illegale blad *Gegen den Strom* overført til København. Et af gruppens medlemmer, kemigraf Werner Bitter, sørgede for fremstilling af klichéer i miniformat. I et års tid blev små illegale blade, trykt i Danmark, smuglet til Tyskland (1).

Gruppens danske kontakter blev bl.a. benyttet som kurerer. Hans Richters danskfødte kone Inga rejste i 1935 til Tyskland og medbragte materiale til den illegale KPO-gruppe i Berlin. Hun havde desuden materiale med til KPO-gruppen i grænsebyen Asch i Tjekkosllovakiet. Hun blev i Berlin et stykke tid og deltog i det illegale arbejde

Det illegale "Gegen den Strom", fremstillet i Danmark og trykt på bibelpapir, hvorefter bladene blev smuglet til Tyskland. Indholdet var politiske resolutioner og udtalelser, som kunne støtte de anti-nazistiske modstandsgrupper i deres agitation.

der. Endnu en rejse til Tyskland med samme formål foretog hun i 1938 (2).

Emigrantgruppen diskuterede de spørgsmål, som også optog KPO. Hovedpunkterne var folkefrontspolitikken i Spanien, Moskvaprocesserne og Sovjetunionens klassekarakter. Emigranterne var ret lange om at tage afstand fra Moskvaprocesserne, på samme måde som også IVKO var det. Efter den første Moskva-proces accepterede IVKO i det store og hele anklagerens rigtighed (det var jo gamle modstandere fra partikampen, det drejede sig om), og IVKOs blad *Der internationale Klassenkampf* skrev, at Trotskij- og Zinovjev-tilhængerne nu var gået over til organiseret individuel terror i den politiske kamp. Først ved den anden proces (mod Pjatakow og Radek) begyndte IVKO at tvivle på rigtigheden af Moskva-processerne bl.a. fordi kendte KPO-ere, der deltog i den spanske borgerkrig, på tilsvarende måde i Spanien blev anklaget for at være Hitler-agenter (3). En egentlig kritik af processerne kom først, da højreoppositionens førende politiker, Bukharin, blev anklaget ved den 3. proces i 1938 (4). På dette tidspunkt tog også emigrantgruppen i Danmark afstand fra den politiske udvikling i Sovjetunionen. I diskussionen om Sovjetunionens klassekarakter rejste man bl.a. det spørgsmål, hvordan det kunne stå så galt til med overbygningen i Sovjet, al den stund basis med dens planøkonomi var i orden. Diskussionerne fulgte også på dette punkt de samme linier, som den internationale diskussion i IVKO, hvor KPO som allerede nævnt var nået til den konklusion, at Sovjetunionen trods sin kontrarevolutionære politik, hvilede på et socialistisk fundament.

Det indbyrdes sammenhold i den danske KPO-emigrantgruppe mindskedes med årene. Efterhånden kunne en del af emigranterne klare sig selv. Nogle fik arbejde, andre fik understøttelse fra Matteottifonden. Det skyldtes Boserups gamle bekendtskab med Einar Nielsen, der i mellemtiden var blevet sekretær i Matteotti-fonden, og det lykkedes at sikre bl.a. brødrene Isert understøttelse herfra. Det illegale arbejde i Tyskland blev stadig vanskeligere. Gestapo rev nye modstandsgrupper op, og det betød, at emigrantgruppens opgaver ikke udvikledes. I de sidste år inden besættelsen var dens opgaver stærkt reducerede, og da den ikke begyndte at engagere sig i danske for-

hold, var der ikke meget at mødes om. Emigranterne følte sig i en speciel situation. I lighed med de fleste andre emigranter interesserede de sig først og fremmest for det land, de kom fra. I slutningen af 30-erne, hvor IVKO var i opløsning, begyndte KPO-emigranterne at samarbejde med SAP-emigranterne. Man holdt fællesmøder og støttede hinanden i det illegale arbejde. I London-bureauet bekæmpede SAP og KPO hinanden (5), men det påvirkede øjensynlig ikke de danske forhold.

Boserup-gruppen og Clarté

Den tredje gruppe, den tidligere Informationsgruppe omkring Boserup, blev i 1936 engageret i socialistisk studenterarbejde i Clarté, og medlemmerne følte, at de endelig fik en bredere berøringsflade, og kunne høste frugterne af flere års arbejde.

Baggrunden for det nye Clarté var denne: Studentermiljøet i 1930-erne var skarpt partipolitisk opdelt, de konservative dominerede Studenterforeningen og kommunisterne Studentersamfundet. Partitaktiske overvejelser spillede derfor en stor rolle. På tværs af disse partiskel opstod en række "socialistiske faggrupper", der på et socialistisk, ikke-partidefineret grundlag organiseredes inden for forskellige fag. Den første var Socialistisk Medicinergruppe, der blev dannet allerede i 1932-33. I 1935 var der syv fast organiserede faggrupper med kontaktadresser o.s.v. Det var Politgruppen, Arkitektgruppen, Juristgruppen, Maggruppen, Medicinergruppen, Polyteknikergruppen og Pharmaceutgruppen. Formålet var inden for de enkelte fag at udbrede kendskabet til socialismen. Faggruppernes medlemmer var både socialdemokrater, kommunister og partiløse. Den største og bedst organiserede var Politgruppen, der med sine 110 medlemmer havde samlet en trediedel af alle studerende inden for faget. Af de øvrige grupper fungerede Medicinergruppen bedst.

Grupperne var knyttet til et fællessekretariat, hvortil hver faggruppe valgte to repræsentanter. Socialdemokratiske Studenter og Kommunistiske Studenter valgte desuden hver én repræsentant. Disse to sidstnævnte havde vetoret (1). Socialdemokratiske Studenter lå klart til venstre for Socialdemokratiets officielle linie. Den soci-

aldemokratiske studenterorganisation støttede en aktivistisk linie, ønskede enhedssamarbejde i arbejderbevægelsen og bestrebte sig på udveksling af synspunkter med andre socialistiske grupper. Desuden beskæftigede de socialdemokratiske studenter sig med socialistisk teori og marxistiske spørgsmål.

Efter DKPs omsving til folkefrontspolitikken skete der en nedbrydning af skellene, som også betød at kommunister og socialdemokrater stod mindre stejlt over for hinanden i studenterarbejdet. Det førte til tanken om at samle faggrupperne i en mere fast socialistisk studenterorganisation. Resultatet blev, at man dannede organisationen Clarté. Det skete ved, at fællessekretariatet for faggrupperne ændredes til et faggrupperåd, hvortil hver faggruppe valgte to medlemmer. Ovenpå denne gamle faggruppestruktur lagde man en ny, idet faggrupperne valgte fire repræsentanter til bestyrelsen for Clarté. Clarté åbnedes også for individuelle medlemmer. Bestyrelsen skulle supplere sig med et femte medlem, der fortrinsvis skulle udpeges blandt de individuelle medlemmer. Denne femte skulle efter mundtlig overenskomst vælges i samråd med Socialdemokratiske Studenter bestyrelse (2), altså en form for mindretalsbeskyttelse. Aftalen var parallel til den, der blev indgået i organisationen Frisindet Kulturkamp. Her var kommunister og socialdemokrater ligeledes gået i samarbejde, men socialdemokraterne havde sikret sig skriftlig aftale om, at Socialdemokratiet ikke måtte angribes af organisationen (3).

Informationsgruppens medlemmer havde hele tiden været aktive i studenterpolitik og var på et tidligt tidspunkt med i opbygningen af faggrupperne. Det var især oplagt at gå ind i Politgruppen. Mogens og Ester Boserup samt Per Kirstein lagde et stort arbejde her. Politgruppen var som nævnt den bedst fungerende og afholdt bl.a. økonomisk-socialistiske studiekredse. Også andre faggrupper havde medlemmer fra Informationsgruppen, bl.a. Medicinergruppen og Polyteknikergruppen. Efter det mislykkede forsøg på at samle den kommunistiske opposition blev Boserup-folkene stærkere involveret i faggruppearbejdet, og planerne om at samle faggrupperne var en parallel til de bestræbelser, gruppen i 1935 havde gjort for at samle revolutionære arbejdere. Blot var det sociale miljø et andet. Denne for-

skel var man sig helt bevidst, og Per Kirstein har senere forklaret det således: "Den politiske situation (den truende krig) betød, at gruppen afskrev det organiserede politiske arbejde. Gruppen havde prøvet at blande sig (via påskekonferencen), men nu gik den ind på hjemmebane (4)."

I oktober 1936 begyndte den nye tværsocialistiske studenterorganisation at udgive bladet Clarté. Redaktør af første nummer var Erik Nielsen. I en programartikel vedkendte redaktionen sig arven fra det "gamle" Clarté og fra 20-ernes socialistiske enhedstradition. Det nye Clarté skulle bygge videre på disse traditioner. Bladets formål skulle være at virke for "samling af det socialistiske åndsliv på trods af meningsforskelle og partiskranker". Det havde vist sig, at de forskellige retninger inden for den socialistiske bevægelse kunne arbejde sammen, og Clarté skulle være udtryk for dette samarbejde. Der skulle være frit slag "for indlæg af enhver politisk anskuelse inden for socialistiske rammer, ligesom artikler af almindelig frisindet, antireaktionært indhold vil blive optaget... Der vil kun blive lagt det bånd på diskussionen, som hensynet til at bevare et velafbalanceret, over de politiske partier stående blad nødvendiggør (5)." Informationsgruppens indflydelse i den nye organisation blev hurtigt meget tydelig. Via den stærke politigruppe fik de sæde i redaktionen. Fra nr. 2 blev Per Kirstein redaktør. I 1938 blev Mogens Boserup redaktør, og dette hverv varetog han til bladet gik ind i 1943.

Programartiklen i det første nummer blev et år senere fulgt op af Ebbe Neergaard, som på redaktionens opfordring skrev en udtalelse om bladet. Ebbe Neergaard var en af "de ældre", som havde været med i Mondegruppens inderkreds, og hans synspunkter gjorde redaktionen til sine i det fremtidige arbejde (6): "Den fineste ting ved bladet er, hvad jeg ville kalde dets "atmosfære": nemlig at folk af vidt forskellige afskygninger inden for de socialistiske bevægelser mødes her, sommetider direkte i diskussioner, sommetider bare udtrykker deres mening, så bladet præges af en latent diskussion, der tvinger læseren til at skille de forskellige opfattelser ud og veje imellem dem. Næsten alle andre socialistiske (i videste betydning) blade og tidsskrifter herhjemme hamrer løs på usete modstandere inden for

CLARTÉ

UDGIVET AF DE SOCIALISTISKE FAGGRUPPER

Spanien

Nu ser vi det endnu en gang, hvad fedrelandskjærlighed er:
Det er å herje sit eget land ved hjælp af en fremmed hær!
Det er å legge det øde med bomber og gass og brann!
Det er å slakte folket ned! Slik er det å elske sitt land!

Nu ser vi det endnu en gang, hvem kirken og prestene var,
de som småfolket søkte og tillitsfullt kalte far:
Nu signer de general Francos kanoner og bomber og fly!
At Jesus er glad i kanoner, det fikk vi da se på ny!

Ennå en gang fikk vi vite, hvor meget blod vi betaler
for liberalismen og demokratiet og borgernes idealer:
Da Spanias folk fikk velge — og krevet en jordreform,
da var det at prestene bad til Gud, og Franco gikk til storm!

Nu holdes det konferanser for neutralitets sak.
Gud vet hvilke oljetruer og rustningskonteiner står bak!
Det spanske folk skal slås for sitt liv med never og nakne kroppar
mot panservogner og bombefly og mot „neutrale“ tropper!

Det er en underlig tanke, men dog en triumf må man si,
både for Folkernes forbund og maktens diplomati —
den er så dialektisk fin, at den nesten ikke kan tenkes:
Endelig kan vi føre krig — uten at freden kretnes!

ARNULF ØVERLAND

2. AARG. NR. 1
FEBRUAR 1937
PRIS: 25 ØRE

Arbejdsgruppen
for Clarté

Clarté februar
1937 med digt om
Spanien af Arnulf
Øverland.

arbejderbevægelsen, og de har gravet sig ned i hver sin skyttegrav. Men i den nuværende politiske situation er det tvingende nødvendigt, at meningsudvekslingen sker åbent - ellers blir vores socialistiske opfattelse ikke levende og kampdygtig. Atmosfæren i Clarté er den eneste mulige forudsætning for praktisering af den omtalte enhedsfront: åben, skarp, men kammeratlig diskussion mellem opfattelserne - kontakt mellem meningsgrupperne ikke alene på grundlag af fælles mål i største almindelighed og fælles fjende i højest konkret forstand - men osse kontakt gennem det: at man kan tale sammen og udvexle anskuelser. Sådan formes en enhedsfront og her synes jeg, de socialistiske faggrupper er gået i spidsen (7)."

Clarté bestod i virkeligheden af to lag. Det øverste var selve organisationen Clarté, som primært tiltrak partiløse. Om dem skrev Socialdemokratiske Studenter senere i en beretning, at de meget stærkt slog på "den overpartiske frihed" (8). Boserupgruppen nævnes

ikke ved navn her, men når vi erindrer, at Mogens Boserup i diskussionerne på påske- og septemberkonferencerne i 1935 netop understregede overpartiskheden som princip, er der næppe tvivl om, hvem der refereres til. Clarté havde eget lokale, der kunne rumme 100 mennesker og som ved møder oftest var overfyldt. Deltagerne var først og fremmest de partiløse, men også de to partipolitiske studenterorganisationer sørgede for at være repræsenteret. Det nederste lag i Clarté bestod af faggrupperne. Her lagde de kommunistiske og de socialdemokratiske studenter deres kræfter (9).

Strukturen i Clarté gav gode muligheder for en organiseret parti-uafhængig gruppe som Boserupgruppen. Bladet og organisationen beskæftigede sig med kulturelle og politiske spørgsmål, og her kunne Boserupfolkene fortsætte arbejdet fra Information og rejse diskussioner, som udsprang af de udfordringer, IVKO og KPO stod overfor. Det betød at diskussionen om den kommunistiske bevægelses politik fortsatte, koncentreret om de to vigtige emner: Moskvaprocesserne og folkefrontspolitikken.

De to første Moskvaprocesser (i august 1936 og januar 1937) havde været rettet mod medlemmer af den tidligere "forenede opposition". Diskussionen for eller imod disse processer havde løbet i mere end et halvt år i offentligheden, da Clarté i marts 1937 trykte en kritisk artikel af Mot Dag-medlemmet Trond Hegna. Han skrev, at Moskvaprocesserne var blevet afviklet i strid med almindelige krav om retssikkerhed og respekt for menneskeliv. Clarté fulgte på dette punkt nogenlunde IVKO, som også først efter den anden Moskvaproces begyndte at stille sig tvivlende over for processerne, men Clarté gik langt videre end IVKO, idet bladet straks tog klart afstand (i modsætning til IVKO, som først tog afstand fra processerne et år senere, da Bukharin blev anklaget). Trond Hegnass indlæg gav anledning til en debat i de næste par numre. Her forsvarede to DKP-ere A. Kjerulf Nielsen og Erik Ib Schmidt processerne, hvorimod socialdemokraten (og DKPs tidligere formand) Ernst Christiansen var kritisk. Det sidste ord i diskussionen fik Trond Hegna, som pegede på, at processerne var udtryk for et politisk opgør i Sovjetunionen (10).

Sideløbende diskuterede Clarté folkefrontspolitikken med udgangspunkt i den spanske borgerkrig. Her genfindes det samme mønster som

i bladets debat om Moskvaprocesserne. Kritisk oppositionelle satte spørgsmålstegn ved folkefrontspolitikken, hvorefter kommunistiske medlemmer svarede. I Spaniensdiskussionen forsvarede Niels Andersen POUMs synspunkter, medens Ib Nørlund og Erik Ib Schmidt støttede Kominterns politik (11). Spanien var i det hele taget det dominerende emne i bladet. I april 1937 rejste en studenterdelegation til Spanien. I maj skrev Mogens Boserup i Clarté, at Spanien var moden til revolution. Dette var en fornyet kritik af Kominterns Spanienspolitik, som i overensstemmelse med folkefrontslinien gik ud på, at det borgerlige demokrati måtte sikres, før en revolutionær udvikling kunne sættes på dagsordenen. Et svar på Boserups artikel lod ikke vente på sig, idet Villum Hansen i næste nummer rettede en kritik mod POUM (12).

Internationalt forværredes forholdet mellem Komintern og de oppositionelle, og i foråret 1938 satte det også sit præg på Clarté. Det skete i forbindelse med Moskvaprocesen mod Bukharin, som tydeligvis var dråben, der fik bægeret til at flyde over. Nu drejede det sig for kritikerne ikke længere blot om dialog, men om klar stillingtagen, og Clarté trykte ikke mindre end tre artikler i ét nummer, alle kritiske over for den kommunistiske bevægelses holdning til de oppositionelle. Det var dels en mindeartikel om den henrettede Bukharin, skrevet af August Thalheimer, dels en artikel af Poul Møller om de usandsynlige beskyldninger, der blev fremført under processerne, og endelig en artikel af hollænderen Jef Last, der kritiserede Stalindyrkelsen i Sovjetunionen og påviste, hvorledes "trotskisme" var blevet en bekvem etiket, som kommunister kunne klæbe på enhver kritik (13).

På baggrund af disse artikler kom det kort efter til et bevæget møde, hvor DKP-erne søgte at løbe storm mod Clarté. Kommunistiske medlemmer med Erik Ib Schmidt og Villum Hansen i spidsen, krævede at Clarté skulle være "bredere" og arbejde på et "frisindet grundlag" (således som det var tilfældet i Kulturkampen). Erik Ib Schmidt anklagede bladet for at have en sovjetfjendtlig holdning og for at have angrebet Arbejderbladet. De oppositionelle med Poul Møller og Per Kirstein i spidsen afviste kritikken. De pegede på, at striden drejede sig om holdningen til folkefrontspolitikken og slog på at

kampen mod nazismen krævede et socialistisk udgangspunkt. Ved afstemningen fik de støtte fra Socialdemokratiske Studenter, hvorved DKP-erne kom i mindretal. De oppositionelles synspunkter havde sejret, og det resulterede i, at DKP-erne meldte sig ud. Med dem forlod også Arkitektgruppen og Polyteknikergruppen Clarté (14). DKP-erne havde rejst den internationale diskussion om folkefrontspolitikken i det danske studentermiljø, og de oppositionelle havde været i stand til at svare for sig, bl.a. takket være de gode forbindelser til IVKO og KPO.

Det var ikke tilfældigt, at folkefrontspolitikken blev hovedstridspunktet. Det kan man se ved at sammenholde forholdene i Clarté med udviklingen i DKP. Folkefrontspolitikken nåede for DKP sit foreløbige højdepunkt samme forår, idet Aksel Larsen i juni måned holdt sin berømte "Odense-tale" på DKPs landskonference, hvor netop folkefrontspolitikken blev knæsat. I talen satte han, i overensstemmelse med folkefrontspolitikken, den demokratiske kamp og kampen for forbedring af det danske demokrati på dagsordenen. Bagsiden af denne politik så man i bl.a. Clarté, når DKP fandt det vigtigt at stoppe enhver form for kritisk debat om Kominterns linie. Trods al tale om "sandt demokrati" udadtil, skete der indadtil en stramning. Jo mere demokratisk DKP søgte at fremtræde overfor småborgerlige kredse, jo mere bekæmpedes "afvigere".

Striden i Clarté viser en absurd side af udviklingen i den kommunistiske bevægelse. KPO-erne var i sin tid blevet ekskluderet af Komintern på grund af "højre"-afvigelser, dvs. på grund af ønsket om et socialistisk enhedsarbejde med socialdemokrater og socialister. I maj 1938 løb DKP-ere storm mod KPO-sympatisørerne, nu med den begrundelse, at man burde samarbejde med borgerlige intellektuelle - et angreb, som blev støttet af Arbejderbladet, hvor Hans Kirk beskyldte Clarté for at være trotskistisk og for at have indrulleret sig blandt Sovjetunionens fjender (15). Svingningerne i den kommunistiske bevægelses egen politik havde således bragt "højre"-afvigerne over på et "venstre"-standpunkt. KPO-erne mente både i 1929 og 1938, at et enhedsarbejde måtte foregå på et socialistisk grundlag mellem arbejderbevægelsens organisationer, men nu var dette ikke "bredt" nok for DKP.

DKP-ernes udmeldelse betød, at Clarté blev mindre præget af debatindlæg for eller imod den kommunistiske politik, fordi DKP-medlemmerne holdt op med at skrive i bladet. De kommunistiske studenter var stadig med i faggrupperne, men Clarté-organisationen, der var en paraplyorganisation, bestod herefter kun af Socialdemokratiske Studenter og de partiløse. Trods splittelsen var organisationen stadig

15 øre

H. C. HANSEN:

1. MAJ

Nogen forårsstemning eller nogen særlig 1. maj-freedsnaad synes ikke at præge den store

hvis de sidste er smaa nok til ikke at have krav paa respekt fra den store. Og det er saa socialt og moderne ved 1. maj-festerne at lyde de stormægtigheder, hvis indsats derude i Europa har været at frarøve arbejderne deres sociale goder og deres demokratiske rettigheder til organisationsdannelse.

Vor 1. maj-fest er en fredens, en arbejds, en folkeforsonings fest. Fra de første maj-fester til i dag har det været menneskerettighedernes tale, der har lydt ved vore fester. Paa en af aarets allersønneste dage, hvor naturen har smykket sig i sin mest søde og friske dragt, samler arbejderne sig landet over, ja, verden

Socialdemokratiske Studenter lå tydeligt politisk til venstre for moderorganisationen. Det ses bl.a. af at de helt frem til 1938 benyttede trepilemærket, symbol på ønsket om at indgå i enhedsarbejde med kommunisterne i den fælles kamp mod nazismen.

stor. Den bestod af 450 medlemmer, hvoraf 45 var personlige medlemmer. Blandt faggrupperne var Politgruppen stadig den største, idet den var vokset fra 110 til 145 medlemmer (16). Clartés stærke position markeredes af, at den havde et betydeligt samarbejde med Socialdemokratiske Studenter. Det fortsatte helt op til 1940, og karakteriseredes af Socialdemokratiske Studenter som "smertefrit". Sammen deltog de i 1. maj-demonstrationerne i 1938 og 1939 og de arrangerede rusfest i 1938, hvor Stauning var hovedtaler (17).

Boserup-folkene stod stadig i spidsen for Clarté. På baggrund af den ændrede situation efter kommunisternes udmeldelse kunne det umiddelbart se ud, som om Boserupgruppen fra at være en kommunistisk oppositionsgruppe havde udviklet sig til at blive en loyal opposition til Socialdemokratiet. Man må imidlertid huske, at Clarté bestod af to lag. Socialdemokratiske Studenter lagde kræfterne i faggrupperne (hvor også kommunistiske studenter stadig var med), hvorimod de kun deltog i Clarté-organisationen i beskedent omfang. Her var de partiløse aktive, og stadig med Boserupgruppen som det dynamiske element. I de følgende år sygnede faggrupperne hen (18), således at der kun eksisterede selve Clarté-organisationen med Boserupgruppen som ledelse. Derfor var der efter bruddet med DKP snarere tale om, at Boserupgruppen formåede at fastholde Socialdemokratiske Studenter i det tværsocialistiske arbejde, og derved sikre enhedsarbejdet inden for studenterverdenen. Det må dog ses som en svaghed, at det eneste tilbud i Clarté om mere regulært politisk arbejde kom fra Socialdemokratiet. Boserupgruppen havde intet at tilbyde eventuelle mere politisk interesserede.

Politgruppen, der under navnet Socialistiske Økonomers Forening 1938-40 udsendte bladet Økonomiske Oversigter med Sv. Ax. Abrahamsen (fra Socialdemokratiske Studenter) som redaktør, var den faggruppe, der holdt længst ud. Økonomiske Oversigter leverede baggrundsmateriale om den danske og internationale økonomiske udvikling. De mere holdningsmæssige og vurderende artikler om den økonomiske udvikling blev trykt i Clarté, hvor forskellige synspunkter blev fremlagt og diskuteret. Medlemmerne af Boserupgruppen ydede deres bidrag hertil.

Ester Boserup beskæftigede sig i sit studium med marxistisk krise-teori. På baggrund heraf skrev hun i 1936 en artikel i Nationaløkonomisk Tidsskrift "Nogle centrale økonomiske Spørgsmaal i Lys af den marxistiske Teori", hvor hun sammenholdt den marxistiske økonomiske teori med resultaterne af Keynes' netop udkomne bog "The General Theory of Employment, Interest and Money" (der siden hen blev det teoretiske grundlag for efterkrigstidens ekspansive økonomiske politik i den vestlige verden). Udover at Ester Boserup viste sit faglige format ved at tage en så central bog op på et tidspunkt, hvor den næppe var kendt uden for snævre fagkredse, er hendes arti-

kel også interessant fordi dens klare formål var at tilbagevise de gængse borgerlige økonomiske teorier og kriseforklaringer. Hun mente, at Keynes uafvidende bekræftede den marxistiske konjunkturteori og teorien om disharmonien i de kapitalistiske samfunds historiske udvikling. Selvom det ikke siges eksplicit, gjorde Ester Boserup hermed også op med den socialdemokratiske kriseteori, som gik ud på, at kapitalismen havde visse dårlige sider, som kunne skæres væk ved en central planlægning og "retfærdig" fordeling (19). Ester Boserup gik også ind i aktuelle spørgsmål, idet hun tog teoretisk stilling til spørgsmålet om arbejdsløsheden og påviste, at arbejdsløsheden ikke ville kunne afskaffes ved en sænkning af lønnen. Netop dette problem var særdeles aktuelt, fordi arbejdsgiverne ved samtlige overenskomster i 1930-erne krævede lønnedgang med det argument, at det ville afskaffe arbejdsløsheden.

Ester Boserups artikel var dog ikke kun et opgør med den borgerlige og socialdemokratiske økonomiske teori. Hun gjorde også op med den stalinistiske degenerering af marxismen: "Den marxistiske lærebygning betragtes i almindelighed som et teologisk system, hvis tilhængere ikke giver sig af med egentlig økonomisk forskning, men med dogmatisk eksegesi og endevending af mesterens åbenbaringer", men, som hun fortsatte, "man kan ikke tale om en fuldt udviklet, af alle anerkendt, marxistisk konjunkturteori. Navne som Tugan-Baranovski, Hilferding, Otto Bauer, Rosa Luxemburg, Bukharin (...) angiver lige så mange nuancer i den marxistiske lære om konjunkturen (20)."

Ester Boserup betragtede således marxismen som en ramme, inden for hvilken forskellige synspunkter kunne brydes, og ikke som et stivnet, mekanisk teoretisk system, hvis lære blot skulle gentages og fortolkes i det uendelige, således som det var blevet tilfældet i den kommunistiske bevægelse. Hun placerede sig derved blandt de ganske få marxister på dette tidspunkt, som hverken lå under for kommunistisk dogmatik eller socialdemokratisk reformisme.

Der er ingen tvivl om, at Ester Boserups teoretiske synspunkter deltes af hele Boserupgruppen. Mogens Boserup skrev afsluttende opgave om marxistisk økonomisk teori "Den marxistiske Teori om en "absolut" Jordrente" (21). Som tidligere omtalt kritiserede gruppen i Information den socialdemokratiske økonomiske politik ud fra en

marxistisk grundholdning. Boserup-folkene havde været kritiske over for påståede "socialistiske træk" i regeringens politik og gruppen mente, at Socialdemokratiet med sin politik nedbrød fagbevægelsens kampkraft. Disse synspunkter blev fulgt op i Clarté.

I februar 1937 skrev Mogens Boserup, at nu var al tale hos Socialdemokratiet forstummet om, at valutareguleringen skulle betragtes som skridt henimod planøkonomi. Trods dette mente Boserup godt, at valutareguleringen kunne benyttes som udgangspunkt for en debat om, hvorledes socialismen kunne gøres aktuel i Danmark. Arbejderklassen burde gøre sine synspunkter gældende i denne diskussion og kræve indflydelse på spørgsmål som levefod, arbejds løn, produktionens størrelse og sammensætning m.m. Han udtrykte det således: "Det spørgsmål rejser sig derfor automatisk, i hvilken klasses interesse dette statslige kontrolapparat skal udnyttes (22)." Mogens Boserup var ikke i tvivl om svaret: det måtte være opgaven at samle husmænd og arbejderklasse i et interessefællesskab mod landbrugere og kapitalister. Dette kunne gøres om aktuelle krav såsom gældsnedskrivning, statsmonopol på udenrigshandelen og effektiv priskontrol.

Artiklen var den første større økonomiske analyse fra Boserup-gruppens side, efter at medlemmerne var begyndt at være aktive i Clarté. Det springer straks i øjnene, at kravene om en stærkere statslig politik i arbejderklassens interesse ikke længere (som i Informationsgruppens tid) er kombineret med krav om arbejderklassens faglige sammenhold og udbygning af fagbevægelsens styrke. Dette kan kun forklares med, at Boserupgruppen ikke længere beskæftigede sig med de direkte politiske opgaver, men alene med problemerne i en teoretisk sammenhæng. Gruppens organisatoriske udvikling havde altså smittet af på den politiske holdning. Hvad enten det var hensigten eller ej, blev en artikel som denne reelt en støtte til det socialdemokratiske synspunkt om at en "retfærdig" styring via staten var mulig, fordi der ikke pegedes på, at alene en organiseret bevægelse i arbejderklassen ville kunne kæmpe for og gennemtvinge det program, som skitseredes.

Kravene om statsindgreb for at skabe en "retfærdig" fordeling blev gentaget i senere artikler. Boserupgruppen fulgte nøje med i de fordelingspolitiske spørgsmål, som udsprang af de forskellige over-

enskomstsituationer. Gruppen påviste her, hvorledes arbejderne ved overenskomsterne slet ikke fik dækning for den produktionsfremgang, der faktisk havde fundet sted. Her som i andre spørgsmål mente gruppen, at der måtte gennemføres en strammere økonomisk politik. Om arbejdsløshedsproblemet skrev Ester Boserup f.eks. i 1939, at en vidtgående beskæftigelsespolitik fordrede "skrappe indgreb og kontrolforanstaltninger over for kapitalisterne", og hun gentog et synspunkt, som gruppen også ved andre lejligheder havde givet udtryk for: "Spørgsmålet er: til fordel for hvem og under hvis kontrol skal indgrebene gennemføres? (23)." Da 2. verdenskrig brød ud, indførtes en kriselovgivning, der bl.a. skulle hindre hamstring og spekulation. Mogens Boserup kritiserede lovgivningen og stillede endnu en gang det samme spørgsmål: hvem skal profitere af den nuværende situation, hvem skal bære byrden? (24)

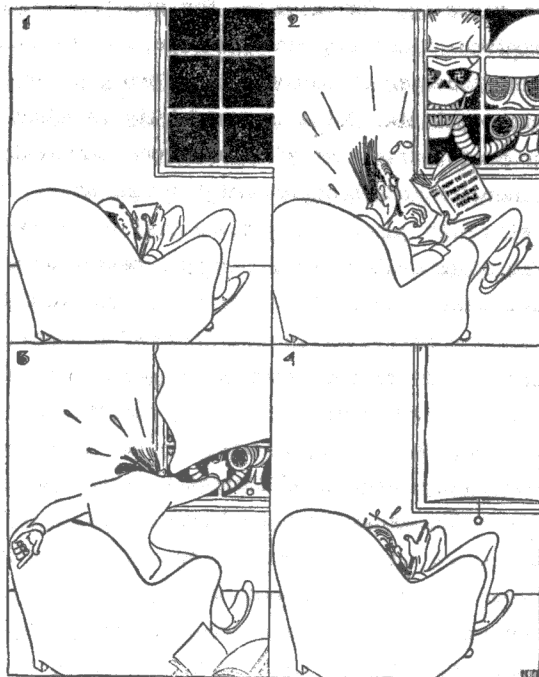
Gruppen byggede på en anti-kapitalistisk holdning og dybtgående kritik af Socialdemokratiets politik, men samtidig lagde den øjeblikkelig til, at det skulle være muligt at udnytte statsapparatet til at gennemføre virkelige forbedringer for arbejderklassen i det kapitalistiske samfund. Disse synspunkter førte til en dialog med socialdemokratiske studenter og har været et forsøg på at præge den socialdemokratiske politik. Dette blev naturligvis gjort i overensstemmelse med gruppens opfattelse af enhedsfrontsamarbejdet, men da det ikke kombineredes med et selvstændigt organiseret politisk arbejde, betød det reelt en politisk tilnærmelse til socialdemokratiske venstrefløjssynspunkter. Boserupgruppen betragtedes dog stadig som en revolutionær gruppe blandt de øvrige socialister. Det ses bl.a. af, at den trotskistiske gruppe i disse år var meget interesseret i at indgå i et politisk samarbejde med Boserup-folkene.

I internationale spørgsmål, såsom den truende krig, Anschluss i Østrig, det sudetertyske problem i Tjekkoslovakiet og den spanske borgerkrig slog Clarté fortsat til lyd for enhedsfrontsamarbejdet. Efter Münchenforliget i efteråret 1938 kritiserede Mogens Boserup de tjekkiske socialdemokrater og kommunister for at have støttet Prag-regeringen og derigennem have gjort sig til fortalere for en stat, der kun kunne tilbyde sudetertyskerne arbejdsløshed og sult. Arbejderbevægelsen i Sudetertyskland havde end ikke taget det første

elementære skridt: dannelsen af en enhedsfront. Efter Mogens Boserups mening ville en aggressiv arbejderklasse have kunnet forhindre Prag-regeringens "folkefællesskabssvind" og have frataget Hitler lysten til at stifte nærmere bekendtskab med de sudetertyske "folkefæller". Mogens Boserup skrev om folkefrontspolitikken, at den skadeligste af alle teorier inden for arbejderbevægelsen var troen på, "at den fascistiske reaktion kan afværges, ved at arbejderne slår af på fordringerne og indordner sig under det liberale "antifascistiske" borgerskab (25)".

I oktober 1938 arrangerede Clarté en Spaniensudstilling, hvis overskud skulle gå til DKP-organisationen Frontkæmperne. Frontkæmpernes sekretær nægtede imidlertid at modtage penge indsamlet af Clarté, så pengene måtte sendes til Matteotti-fonden (26). DKP startede en rygtekampagne mod Clarté om, at den skulle være trotskistisk, fordi den støttede POUM, hvilket Clarté dog med rette kunne afvise.

I slutningen af 30-erne blev sammenhængen mellem den internati-

"Neutralitetspolitik som nogle forestiller sig den". Tegning fra Clarté 1939.

onale udvikling og arbejderbevægelsens opgaver et stadig tilbagevendende tema i Clarté. Boserupgruppen havde tidligere beskæftiget sig meget med, hvorledes arbejderbevægelsens og fagbevægelsens styrke kunne sikres gennem den økonomiske kamp. I 1939, hvor krigens og fascismens trussel rykkede nærmere, tog Boserupgruppen påny emnet op om, hvorledes den socialistiske og antifascistiske grundholdning blandt arbejderne kunne styrkes og udbygges.

Bl.a. skrev Per Kirstein til en enquete i Clarté, "Neutralitet og ikke-angreb", efter at Danmark i 1939 havde indgået ikke-angrebspagten med Tyskland. Han pegede på, at den afsluttede traktat ikke hindrede det 3. rige i at gå til voldsanvendelse over for Danmark men pålagde Danmark en forpligtelse til "indre, ideologisk ikke-angreb" på Tyskland. Der var lagt op til mundkurv for offentlige ytringer. Per Kirstein mente, at der ikke var noget alternativ til den førte politik, fordi de internationale forhold var bestemmende for en "makaber" udvikling. Men, skrev han, arbejderklassen burde ikke sidde med hænderne i skødet, men føre en effektiv kamp mod den ideologiske smittefare. Regeringens politik var i denne sammenhæng ødelæggende, fordi den svækkede arbejderklassens forsvar mod fascismen. Fremfor blot at overtage ansvaret for statsskibet, måtte arbejderklassen udvikle og bevare organisationernes kampevne og slagkraft (27).

Clarté gjorde sig gældende i det antifascistiske arbejde. Et protestmøde mod jødeforfølgelserne i november 1938, som Clarté havde taget initiativ til, samlede 1.000 mennesker (28). I juni 1939 deltog medlemmer af gruppen i en nordisk konference af Socialistiske Andsarbejdere i Oslo, hvor den antifascistiske modstand var hovedemnet. Efter den tysk-sovjetiske pagt og 2. verdenskrigs udbrud i september 1939 beskæftigede Clarté sig i de følgende numre næsten udelukkende med krigen og den internationale arbejderbevægelse.

Som tidligere omtalt var IVKO opløst på dette tidspunkt, og KPO havde taget afstand fra London-bureauets forsøg på at skabe et nyt marxistisk centrum. Clarté knyttede sig ikke til en bestemt tendens i disse internationale diskussioner, men præsenterede forskellige synspunkter. I februar-nummeret 1940 tryktes en artikel af Trotskij, "Sovjet i krig", om holdningen til Finlandskrigen, og i samme nummer

omtalt Angelica Balabanovs erindringer (sekretæren for det tidligere Pariser-bureau) (29). Allerede i november-nummeret havde Mogens Boserup taget stilling til Sovjets nye udenrigspolitiske situation efter den tysk-sovjetiske pagt. Han mente, at det var at skyde over målet, når mange drog den konklusion, at Sovjetunionen var et tabt land for socialismen. Han erkendte dog, at det herskende bureaukrati i Sovjet hverken havde vilje eller evne til at fremme den revolutionære bevægelse uden for Sovjets grænser: "Det betyder i praksis, at den nye revolutionære bevægelse i Europa, hvis den skal du noget, må bygges op uafhængigt af ethvert diktat fra russerne (30)." Dette blev i et senere nummer fulgt op med en fremlæggelse af KPOs syn på den nye tysk-sovjetiske forståelse (31).

Der skete en ændring i Clartés artikelvalg, som viser, at bladet søgte at stille sig nye opgaver. Siden bruddet med DKP havde bladet først og fremmest været debatforum for venstrefløjssocialdemokrater. Den tysk-sovjetiske pagt indvirkede imidlertid på Danmark, idet den førte til sammenbrud for DKPs folkefrontspolitik og dermed også til afslutningen på samarbejdet i Kulturkampen. Internt i DKP førte pagten til desillusionering blandt medlemmerne, og der blev derfor påny behov for at fremføre de oppositionelle kommunistiske synspunkter. Clarté begyndte at spille en rolle, der på sin vis mindede om den, Frem og Information i sin tid havde haft. Bladet fik mere præg af et oppositionsblad ved at bringe artikler, som var udtryk for erklærede retninger inden for de socialistiske og kommunistiske oppositionsgrupper.

Clarté havde fra efteråret 1939 fremgang, idet det lykkedes at vinde gehør for kritikken af den tysk-sovjetiske pagt blandt DKPs medlemmer, og organisationen fik nogle af de medlemmer tilbage, som var gået ud under striden i 1938. Blandt dem, der meldte sig ud af DKP i protest mod den tysk-sovjetiske pagt, var Erik Ib Schmidt, som i sin tid havde været med til at føre slaget mod Clarté. En anden var Claus Arp, som senere har forklaret sin udmeldelse således: "Efter München kunne man måske ikke bebrejde Sovjet, at de sluttede pagt med Hitler, men man kunne bebrejde den kommunistiske bevægelse, at den svingede og sluttede fred med nazisterne (32)." Bladet Clarté nåede i denne periode sin nok største udbredelse med 700 abonnenter

og fik en meget vigtig funktion som samlingspunkt for de antifascistiske intellektuelle. Det har siden dengang været den almindelige opfattelse, at det antifascistiske arbejde blandt intellektuelle brød helt sammen, da DKPs folkefrontsinitiativ, Kulturkampen, gik ind. Denne opfattelse er bl.a. gentaget af Elias Bredsdorff, der i sin bog "Revolutionær humanisme" (1982) skriver, at hele det antifascistiske samarbejde blev slået i stykker i efteråret 1939, og at alle kulturelle fælles-frontorganisationer gik i opløsning (33). Som man kan se, er dette ikke rigtigt. Tværtimod var Clarté et alternativ til DKP-frontorganisationen, og det antifascistiske samarbejde blandt intellektuelle kunne fortsætte, også efter at DKP var blevet isoleret p.g.a. Sovjetunionens udenrigspolitik.

Drivkraften i dette var Boserupgruppen, som hermed demonstrerede, at det antifascistiske arbejde ikke nødvendigvis havde interessesammenfald med Sovjetunionens udenrigspolitik. Clarté var iøvrigt i slutningen af 30'erne meget lidt organisationsfikseret, og som allerede nævnt fulgte medlemmerne af den tidligere Informationsgruppe ikke med i de internationale taktiske diskussioner så nøje som før. F.eks. lod Per Kirstein og Ester Boserup den tidligere omtalte mindeartikel af Thalheimer om Moskvaprocesserne trykke uden at være klar over, at der var uenigheder mellem Thalheimer og Brandler herom. Det fortalte Mogens Boserup først, da han kom tilbage fra en rejse, og da var Clarté allerede gået i trykken (34). Den formelle kontakt til KPO-emigranterne var også ringe. Forbindelsen til KPO blev i stedet en opgave, som Mogens Boserup selv tog sig af. Han fremførte KPO-synspunkterne i Danmark og sammen med andre fra Clarté hjalp han emigranterne med at sende illegalt materiale til Tyskland.

I Clarté var man klar over, at med verdenskrigens udbrud rykkede fascismen også nærmere Danmark. Det fremgår f.eks. af en omtale af Otto Bauers bog "Die illegale Partei". Bauer, der havde været leder af det forbudte østrigske socialdemokrati, havde inden sin død skrevet en bog med praktiske anvisninger på, hvorledes arbejderbevægelsens illegale arbejde i fascistiske stater skulle gribes an (35). Clarté var derved med til at rejse diskussionen om eventuelt illegalt arbejde i Danmark. Uddrag af bogen blev iøvrigt kort efter besættelsen oversat til dansk og udsendt illegalt (36).

Ser man på Clartés mødeprogram i de sidste uger inden besættelsen, var det præget af den truende internationale situation. 29. marts 1940 indledte Erik Seidenfaden ved et møde om "Skandinavien og den finsk-russiske fred". 5. april talte Hartvig Frisch om "Ideologi og virkelighed". 12. april skulle Ellen Hørup tale om "Småstaternes opgave i stormagternes krig" (37). Hvorvidt dette sidste møde med det særdeles aktuelle emne blev holdt tre dage efter det tyske overfald, vides ikke, men mødevirkksomheden i Clarté stoppede ikke på grund af besættelsen. En enkelt indkaldelse fra november 1940 vidner om, at Clarté stadig holdt møder (38). Til gengæld ophørte bladet med at udkomme regelmæssigt. Det udkom først med et særnummer i 1941.

Bladets regelmæssige udgivelse og mødeprogrammets tæt belagte datoer med offentlige møder én gang om ugen fortæller, at Clarté har været en ganske stor og velfungerende organisation. Der er ingen grund til at tro, at bladets abonnementsstal skulle være faldet. Politisk var Clarté blevet mere åbent over for de forskellige socialistiske strømninger. KPO-synspunkterne fandtes stadig i bladet, men der var tydeligvis tale om søgen efter socialistiske "mellemstandpunkter".

Brandlerianernes arbejde for at reformere Komintern var blevet undermineret efter 1935, men trods dette stod Boserupgruppen politisk styrket ved udgangen af 30-erne. Gruppen havde konsekvent fastholdt, at kampen mod fascismen måtte tage udgangspunkt i et socialistisk enhedsarbejde. Clarté stod derfor i 1940 som et frugtbart samlingspunkt for socialistiske og revolutionære intellektuelle på et tidspunkt, hvor den kommunistiske bevægelse var præget af opløsning og isolation, og hvor følgerne af den tysk-sovjetiske pagt havde umuliggjort alt andet socialistisk enhedsarbejde.

Højreoppositionen som samlingspunkt?

I 1940 var brandlerianerne ikke repræsenteret med nogen selvstændig politisk organisering i Danmark. Metzgruppen var opløst. Emigrantgruppen mødtes sjældent, og Boserupgruppen var gået i spidsen for studenterpolitisk arbejde i Clarté. Her nåede Boserupfolkene til

gengæld store resultater, og af de forskellige oppositionelle grupper i 30-erne nåede de den største indflydelse.

Der har i det foregående været benyttet termen den "højre"-kommunistiske opposition, vel vidende, at højre-venstre-begreberne var udsprunget af den sovjetiske partistrid i 1927-28, og at "højre-venstre" med årene helt mistede sin mening på grund af svingningerne i Kominterns politik. Men begrebet er fastholdt af hensyn til den historiske sammenhæng. KPO-erne var ikke selv helt afvisende over for betegnelsen. De betragtede sig som en oppositionstendens, der stod i modsætning til specielt trotskisternes "venstre"oppositionelle holdning, og dette modsætningsforhold vedblev at eksistere.

KPO betragtede uenighederne med Komintern som værende af taktisk karakter, og KPO selv erklærede sig som en del af den kommunistiske bevægelse. I KPOs dokumenter fra stiftelseskongressen i 1928 hed det: "KPDO er ikke et nyt parti. Det er en organiseret kommunistisk retning... Målet er at vinde flertallet af medlemmerne i KPD og i Kominterns sektioner for den rigtige kommunistiske taktik... Den kommunistiske opposition er sig helt bevidst, at der i det enkelte land kun kan eksistere ét kommunistisk parti (1)."

Som følge heraf koncentreredes diskussionen - også i Danmark - om de taktiske spørgsmål. Hvad angik de teoretiske spørgsmål, var der en lang række punkter, hvor brandlerianerne stadig var enige med Komintern såsom i analysen af imperialismens og kapitalismens udvikling. Det samme gjaldt socialismeforståelsen, hvor Mogens Boserup eksempelvis endnu i 1939 var af den opfattelse, at Sovjetunionen ikke var "tabt land" for socialismen.

Uenighederne drejede sig først og fremmest om de aktuelle opgaver for arbejderbevægelsen uden for Sovjetunionen og om det politiske perspektiv for disse opgaver. Dette kom til udtryk i brandlerianernes kritik af folkefrontspolitikken, når de afviste den kommunistiske bevægelses to-fasemodel i kampen for socialismen. Følgelig var brandlerianerne også kritiske over for den kommunistiske opfattelse af enhedspolitik. Oprindeligt havde de taget afstand fra ultra-venstreliniens sekteriske holdning til andre retninger i arbejderbevægelsen. Det var her, brandlerianerne havde fået deres største betydning, og det var her, de havde peget på den sociali-

stiske enhed som alternativet. Dette synspunkt fastholdt de også siden hen og påviste, at såvel i arbejdernes dagskamp som i kampen mod fascismen måtte den socialistiske enhed og styrkelsen af arbejderklassens organisationer og kampkraft stå centralt.

Enhedsopfattelsen var KPO-tendensens helt selvstændige bidrag til den socialistiske diskussion i 30-ernes Danmark, hvad enten det drejede sig om den teoretiske kritik, om Boserupgruppens konkrete arbejde i studenterverdenen eller om Metzgruppens forgæves bestræbelser på at videreføre Oktoberbevægelsen i "Fagforeningernes konferencebevægelse". Problemet for brandlerianerne lå i deres taktiske holdning til Komintern. De ønskede at optræde som organiseret opposition uden at være et organisatorisk alternativ. I 1939-40 skrev Mogens Boserup, at Sovjetunionen åbentbart ikke var i stand til at støtte en revolutionær udvikling uden for Sovjets grænser. Det var det samme som at sige, at oppositionen også burde markere sig som organisatorisk alternativ.

Den tidligere tyske KPO'er Theodor Bergmann skriver i en analyse af KPOs politik, at man i dag kritisk kan spørge sig selv, om ikke KPO tidligere burde have løsnet sig fra den herskende politik i Sovjetunionen og have distanceret sig skarpere fra den. Men, tilføjer Bergmann, hvem skulle kunne have gjort det bedre end netop KPO-erne, som både i 1924 og 1928 oplevede, hvorledes Komintern greb ind i den tyske politik med skadelig virkning? Når KPO-erne dengang ikke stillede sig mere kritisk over for Komintern, skyldtes det den stærke autoritet, som Sovjetunionen endnu havde i den internationale revolutionære bevægelse (2).

En anden vanskelighed var de danske brandlerianeres stillingtagen til Socialdemokratiet. Igennem 30-erne kørte Socialdemokratiet en voldsom kampagne mod DKP med beskyldninger om, at nazisme og kommunisme var autoritære og diktatoriske samfundsopfattelser, som begge var en trussel mod en demokratisk socialisme, og at DKP ønskede at splitte arbejderbevægelsen og fagbevægelsen. Disse synspunkter blev fremført i en offensiv kampagne under ledelse af den socialdemokratiske agitationscentral HIPA, og i pjecer skrevet af fremtrædende socialdemokrater. Her er nogle eksempler: Hans (Hedtoft) Hansens pjece "Kommunisterne splitter" fra 1933 var et angreb på RFO-poli-

tikken. Pjecen "Dansk Sovjet-Nazisme" fra 1939 var et angreb på DKP på baggrund af den tysk-sovjetiske pagt.

Socialdemokraterne gjorde meget ud af at påvise svingningerne i DKPs politik og søgte at skabe tvivl om DKPs "virkelige hensigter" i folkefrontsperioden. De eksempler, socialdemokraterne byggede på, var ofte de samme som brandlerianerne benyttede i deres kritik. Det må have været et problem, at KPO-tilhængerne ikke mere offensivt tog stilling til Socialdemokratiets voldsomme agitation mod DKP. Nødvendigheden af en sådan stillingtagen må især stå klart, når man betænker, hvor tæt brandlerianerne efter 1936 arbejdede sammen med Socialdemokratiske Studenter.

Den danske KPO-gruppens vigtigste indsats lå blandt kommunistiske og socialdemokratiske intellektuelle. Alligevel må man ikke sætte lighedstegn mellem de kommunistiske intellektuelle og det oppositionelle arbejde. Ved gruppens start, d.v.s. fra efteråret 1933 og frem til 1936, betragtedes det studenterpolitiske arbejde som én blandt flere opgaver. På påskekonferencen var denne opgave blot en del af konferencens fjerde hovedpunkt om DKP og periferiorganisationerne. Arbejdet her var altså prioriteret lavere end det faglige arbejde og de egentlig politiske opgaver. Metzgruppen arbejdede slet ikke blandt intellektuelle. Indtil 1936 var begge KPO-gruppers arbejde således mere traditionelt politiske forsøg på at få fodfæste blandt revolutionære arbejdere. Først herefter skiltes vejene. Metzgruppen arbejdede endnu et par år på at skabe et dansk DKP(0), Boserupfolke- ne koncentrerede sig om studenterpolitisk arbejde. De så det som deres primære opgave at sikre det tværsocialistiske arbejde i Clarté, ikke at opbygge en opposition til DKP eller Socialdemokratiet. Alligevel var splittelsen i Clarté en følge af KPO-tendensens indflydelse. Boserupgruppen tog afstand fra udviklingen i Sovjetunionen og Kominterns politik, hvorefter DKP-erne forlod Clarté. De ønskede ikke at støtte en organisation, som så åbent kritiserede den kommunistiske bevægelse.

Ved 30-ernes slutning var Boserupgruppen først og fremmest udtryk for, at socialistisk åndsfrihed stadig kunne trives inden for kommunistiske referencerammer. Man kan beklage, at gruppen opgav det organiserede politiske arbejde i 1936 ved ikke at søge at videreføre

Informationgruppen under en eller anden form. Med sin faglige kapacitet og usekteriske grundholdning kunne Boserupgruppen have spillet en rolle i bestræbelserne på om også kun i en lille målestok at opbygge et politisk alternativ til DKP og Socialdemokratiet.

Morten Thing har ganske rigtigt skrevet, at Information var præget af en "analytisk dybde og stringens, der var ret enestående herhjemme (3)". Denne karakteristik kunne også gælde Boserupgruppens bidrag i Clarté. Per Kirstein, Ester og Mogens Boserup var blandt de mest selvstændigt og originalt tænkende marxister i 30-ernes Danmark, og det danske KPO havde i Kirstein og Boserup en ledelse, hvor den teoretiske og politiske formåen lå højt over datidens niveau. Der var imidlertid et misforhold mellem den kvalitet, som Boserupgruppen besad, og den faktiske indflydelse, gruppen fik.

Boserupgruppens situation var på dette punkt meget lig med det tyske KPOs, som også havde en særdeles erfaren ledelse, men - som Theodor Bergmann skriver i den førømtalte analyse - var en generalstab uden soldater (4). Dette gjaldt også for Boserupgruppen, men det må tilføjes, at gruppen delte skæbne med de øvrige marxistiske intellektuelle i den periode. På grund af revolutionens nederlag i Sovjetunionen, og stalinismens og reformismens greb om arbejderbevægelsen i Vesteuropa, gennemløb den vesteuropæiske marxisme, hvad Perry Andersson har kaldt "en uendelig omvej uden om al revolutionær praksis (5)". Teoretikere som Lenin, Bukharin, Trotskij og Gramsci viiede hele deres liv til arbejderbevægelsens kamp, og de havde deres forum i arbejderpressen. De efterfølgende generationer af marxister fik universitetslærestolen og det intellektuelle miljø som referenceramme. Boserupfolkene prøvede længe at fastholde en kontakt til den organiserede arbejderbevægelse, og efter besættelsen deltog de endnu op til 1947 i organiseret politisk arbejde (se herom i afsnittet "Oppositionsgrupperne efter juni 1941"), men herefter opgav de det politiske arbejde.

I 1940 lå Boserup-gruppens styrke i, at den beviste, at det trods fascismens tryk, Kominterns nederlag og en ny ødelæggende krig var muligt at holde marxismen levende, befriet for snæversyn og dogmatik.

III. For en ny kommunistisk internationale

Den kommunistiske venstreopposition (trotskisterne)

Trotskijs besøg i Danmark

Trotskijs mærkelige skæbne og hans fald fra at være medlem af den øverste ledelse i Sovjetunionen til at være landsforvist til den fjerntliggende ø Principo i Lilleasien, betød at offentligheden stadig interesserede sig for ham, også efter at han var uden for politisk indflydelse. Han selv brugte denne opmærksomhed til at offentliggøre sin kritik af lederne i det sovjetiske kommunistparti, og derved skaffe venstreoppositionens synspunkter international udbredelse. Herhjemme blev DKPs medlemmer aldrig i Arbejderbladet oplyst om, at Trotskij var blevet udvist af Sovjetunionen, men andre aviser fulgte hans skæbne. Dagbladet Politiken bragte i februar 1929 fire breve, som Trotskij havde skrevet om sin forvisning, og i sommeren samme år bragte Politiken over 25 gange et sammendrag af hans selvbiografi "Mit Liv", som dækkede begivenhederne frem til Lenins død i 1924 (1). Nogenlunde samtidig med at Politiken bragte denne artikelserie, diskuterede den danske regering en underhåndsanmodning fra Trotskij om at få opholdstilladelse i Danmark, men sagen førte ikke til noget resultat (2). Trotskij var stadig henvist til at bo på Principo.

Danmark lå i udkanten af de store politiske begivenheder, som rullede hen over Europa i årene omkring 1930, men der var lejlighed til at få et indtryk af hovedpersonerne, idet der var tradition for at invitere kendte udlændinge som talere til Danmark. I 1931 havde den tidligere folkekommissær for kulturelle anliggender i Sovjetunionen, Lunatsjarski, talt i Studentersamfundet. I 1932 havde en af de

ledende menchevikker fra den russiske revolution, Abramovitsj, været inviteret af Socialdemokratiet til at tale i København. Socialdemokratiet havde også arrangeret et offentligt møde med den tidligere socialdemokratiske politipræsident i Berlin, Grzesinski. Han var en omstridt person, der under en 1. maj-demonstration i 1929 lod politiet skyde på kommunistiske arbejdere, hvilket førte til flere dræbte. Under mødet i København blev han overdænget med rådden frugt af unge kommunister. Mødet blev dog gennemført, efter at DSU-ere havde ryddet salen (3). I 1930 havde Studenterforeningen inviteret Goebbels til at tale, men mødet blev aflyst i sidste øjeblik efter pres fra udenrigsministeriet, hvilket førte til voldsomme protester fra højreorienterede studenterkredse (4). Senere i 30-erne blev kontroversielle talere mødt af direkte indrejseforbud, hvilket bl.a. ramte flere DKP-arrangementer.

I august 1932 var bestyrelsen for Socialdemokratiske Studenter i gang med at planlægge mødeprogrammet for den kommende vinter, og man fik den idé at invitere Trotskij i forbindelse med 15-årsdagen for den russiske revolution. Umiddelbart var der ikke noget interesse-sammenfald mellem socialdemokrater og den kommunistiske venstreopposition. Men blandt unge socialdemokrater var der stor interesse for det sovjetiske eksperiment og for femårsplanen. Man inviterede derfor Trotskij for - som de selv har udtrykt det - at få dette emne belyst indefra, idet Trotskij som forhenværende medlem af Sovjetunionens øverste organer måtte kende problemerne (5). Dertil skal lægges, at det ville gøre sig godt på mødeprogrammet, hvis bestyrelsen kunne arrangere et møde med en så internationalt kendt person.

Inden bestyrelsen rettede henvendelse til Trotskij, sikrede den sig rygdækning hos partiet, vel også for ikke at bringe Socialdemokratiet i vanskeligheder i regeringssamarbejdet. Formanden cand. jur. T.A. Vikelsøe Jensen skrev derfor "helt privat" til Stauning for at forvisse sig om, at en indbydelse af Trotskij ikke mødte "stats- eller partipolitiske vanskeligheder". Vikelsøe Jensen henviste til tidligere tilfælde, hvor udenlandske talere havde været indbudt og tilføjede, at det måtte være "ubegrundet" at nægte Trotskij indrejsetilladelse af hensyn til de danske kommunister (6). Stauning svarede omgående positivt på brevet, omend noget forbehol-

dent: "Jeg ser ikke "stats- eller partipolitiske" vanskeligheder ved et besøg af Trotskij... Noget andet er, at jeg ikke forstår, hvilken interesse socialdemokrater kan have af at foranstalte dette besøg, men det ligger formentlig udenfor, hvad De ønsker besked om (7)."

Staunings svar var en accept af planerne på højeste sted, så herefter gik forberedelserne i gang. Næstformanden Aage Færge skrev til Trotskij, hvor spørgsmålet om at holde foredrag i København blev forelagt, formuleret i tre punkter: a. om Trotskij kunne holde et eller flere foredrag i det kommende efterår eller eventuelt senere; b. i bekræftende fald om det kunne blive i oktober; c. om Trotskij kunne tale om Oktoberrevolutionen eller om femårsplanen. Hvad angik de mere praktiske forhold, foreslog Socialdemokratiske Studenter: rejse på 1. klasse, ophold, samt betaling for udlæg. Endelig ønskede de, at foredraget blev holdt på tysk eller engelsk (8).

Umiddelbart måtte planen synes hasarderet, nemlig at Trotskij skulle begive sig ud på en to ugers rejse for at holde foredrag i København. Men Danmark var et af de lande, hvor asyl var en mulighed, og Trotskij svarede aldeles omgående, at han gerne ville holde et foredrag med titlen "Om Sovjetstatens opståen", og at han ville foretrække, at det blev i midten af november (9).

Med dette tilsagn kunne bestyrelsen gå i gang med at løse de praktiske opgaver. I begyndelsen af september var Vikelsøe Jensen to gange hos justitsminister Zahle for at forhandle om visum til Trotskij. Resultatet blev, at Trotskij kunne få et otte dages visum, forudsat at foredraget var af rent videnskabelig karakter (10). Denne beslutning videregav Aage Færge til Trotskij med besked om, at han kunne få det bevilgede visum ved den danske diplomatiske repræsentation i Prag eller Konstantinobel (11). På grund af folketingsvalget d. 16. november besluttede bestyrelsen at flytte mødet til slutningen af måneden (12).

Gennem brevvekslingen om formaliteterne får man indblik i, at Trotskij rent faktisk ikke havde mulighed for at rejse frit fra Principo. Trotskijs sekretær Otto Schüssler skrev til Socialdemokratiske Studenter, at Trotskij ikke kunne søge transitvisa, før det danske visum var i orden, dvs. at intet land ville give ham tilladelse til gennemrejse, før der forelå en accept fra de danske myn-

digheder om, at han kunne få midlertidigt ophold i Danmark (13). Disse formaliteter gik i orden i de sidste dage af oktober, hvorefter Schüssler bekræftede, at Trotskij ville være i København i slutningen af november (14).

I det praktiske arrangement inddrog Trotskij nogle af sine nære politiske kontakter i Frankrig, Raymond Molinier og Pierre Naville fra Ligue Communiste, samt en nær medarbejder tjekken Jan Frankel. Som en elementær sikkerhedsforanstaltning rejste Pierre Navilles kone, Denise, til København sammen med en veninde i midten af november. Pierre Naville skrev til Aage Færge, at han håbede hun ville blive godt modtaget under sin "lille ferie" (15). Ingen i bestyrelsen var dog i tvivl om, at de kom til København for at sikre sig, at forholdene var i orden.

På et bestyrelsesmøde i Socialdemokratiske Studenter d. 23. november drøftede man det forestående arrangement. Det var dog begrænset, hvor meget der kunne planlægges, "da alt beroede på Trotskij og især hans sekretærers indstilling (16)". Dette møde blev afholdt samme dag som Trotskij kom til Esbjerg. Han var rejst over Italien og Frankrig og herfra sejlet videre fra Dunkerque. For ikke at skabe opmærksomhed om sig rejste han under sin kones navn, Sedov, men det var kun med til at øge mystikken. Trotskij blev i offentligheden betragtet som den "rabiater" i den kommunistiske bevægelse, der arbejdede for verdensrevolutionen, hvorimod Stalin betragtedes som moderat. Især hos det franske borgerskab var han lagt for had, fordi han var ansvarlig for Ruslands ensidige fredsaftale med Tyskland under 1. verdenskrig, hvor bolschevikkerne havde "ladt Frankrig i stikken". Nu, hvor Trotskij rejste under falsk navn, var den europæiske presse fyldt med rygter om den virkelige hensigt med denne rejse, og han havde politieskorte gennem de forskellige lande.

I Esbjerg ventede en skare journalister samt en kommunistisk demonstration, der råbte "forrædder", medens skibet lagde til kaj. Som repræsentant for Socialdemokratiske Studenter ventede Bernhard Bøggild med to biler, der kunne bringe selskabet til København. Af hensyn til den kommunistiske demonstration havde Bøggild planlagt, at Trotskij skulle sættes over i en motorbåd i rum sø, men Trotskij betakkede sig. Han foretrak toget til København. Det lykkedes

Bøggild at skaffe selskabet en særskilt vogn i toget og for nedrullede gardiner kørte de gennem landet. Journalister fik her lejlighed til at interviewe ham. Social-Demokraten bragte en artikel med overskriften "I Trotskijs låsede Waggon", hvilket gav associationer til den plomberede jernbanevogn, som i 1917 bragte Lenin til Rusland fra eksilet i Schweiz (17).

På Hovedbanegården i København ventede der Trotskij en kommunistisk demonstration. Da der gik rygter om, at selskabet ville forlade toget undervejs, havde et halvt hundrede demonstranter taget opstilling i Roskilde, der var sidste stop inden København, og under råbene "Ned med Trotskij" demonstrerede de på perronen uden for den tillukkede jernbanevogn. Toget standsede imidlertid ekstraordinært i Tåstrup, og under politiledsagelse stod selskabet af og kørte i bil det sidste stykke vej. Politiet tilbageholdt alle andre biler i Tåstrup i ti minutter, således at det ikke var muligt at optage forfølgelsen. For demonstranter, journalister og nysgerrige var det en skuffelse, at toget kom uden Trotskij til København. Trotskij havde undervejs bedt om at gense Rådhuspladsen, som han kendte fra sit Københavnerbesøg i 1910, da han deltog i Socialistisk Internationales kongres. Politikens journalist skildrede den underlige oplevelse at se den ældre lille mand - tidligere revolutionsleder og nu ekskommunikeret bolchevik - gå ukendt rundt på Rådhuspladsen og fornemme den københavnske atmosfære. Kort efter forsvandt bilerne i natten til et ukendt bestemmelsessted (18).

Næste dag blev der holdt nyt bestyrelsesmøde i Socialdemokratiske Studenter. I mødet deltog Bøggild, desuden var indbudt bl.a. Ib Koldbjørn fra DSUs ordensværn. Han skulle hjælpe med at samle et ordenskorps. Bøggild meddelte, at han havde forhandlet med det amerikanske Columbia Broadcasting om rettighederne til at transmittere mødet (19). Ved at afhente Trotskij i Esbjerg havde Bøggild bragt sig i begivenhedernes centrum som den, der løste de praktiske opgaver i forbindelse med besøget. Han havde sørget for at leje en villa på Dalgas Boulevard, hvor Trotskij kunne bo uden at andre kendte hans adresse. Det var også ham, der var forbindelsesled til Trotskijs sekretærer under besøget. Ligeledes var det fra familien Bøggilds telefon, at der blev solgt billetter til foredraget (20).

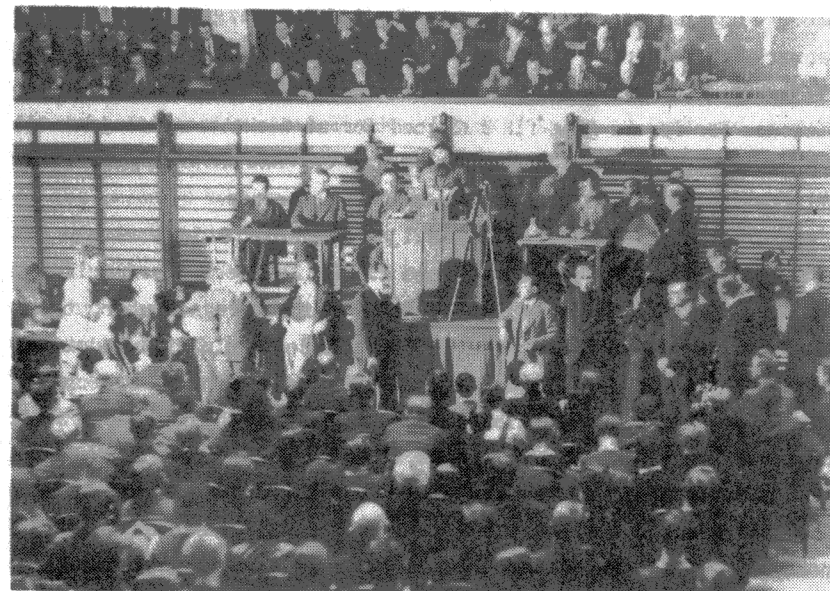
Bernhard Bøggild var ikke selv medlem af bestyrelsen i Socialdemokratiske Studenter, men var deres repræsentant i Studenterrådets bestyrelse. Han var født i 1894 og med sine 38 år den ældste i forsamlingen. Han var i sin tid gået ud af gymnasiet og havde aldrig fået en studentereksamen. Senere havde han fået lyst til at læse teologi af anti-religiøse grunde, og på studieophold i Tyskland og Frankrig skaffede han sig de nødvendige forudsætninger for at kunne få dispensation, og i 1930 blev han optaget på universitetet. Ved siden af var han medindehaver af et chokoladegrossistfirma, og sammenlignet med de yngre studenter var han etableret med kone og børn. I kraft af sin økonomiske baggrund og sine gode forbindelser var det derfor ham, som fik overdraget kontakten til Trotskij.

Københavnbesøget var Trotskijs første chance for at komme væk fra det udkantområde, han med rette følte sig anbragt i. Det var hans håb at skaffe sig en opholdstilladelse i et vest- eller mellem-europæisk land. Nu prøvede han med bl.a. Vikelsøe Jensens og Hartvig Frischs hjælp at få opholdstilladelse i Danmark. Men ét var, at regeringen havde sagt ja til otte dages visum, noget anden en egentlig opholdstilladelse. Det sagde man nej til allerede ved den første forespørgsel. Trotskijs besøg vakte nemlig stor international opmærksomhed. I dagene omkring hans ankomst skrev det danske gesandtskab i Berlin og generalkonsulatet i Hamborg til det danske udenrigsministerium om den store presseomtale, det forestående besøg gav anledning til i tyske aviser. I Tyskland så man ikke positivt på invitationen. Den tyske rigspresseattaché rettede henvendelse til gesandtskabet i Berlin for at få en redegørelse (21), og det nazistiske Hamburger Tagesblatt bragte en følelsesladet artikel om, at Danmark skulle være "Trotzkis neue Heimat" (22).

Også Sovjetunionen kritiserede besøget, idet det sovjetiske presbureau Tass meddelte, at en opholdstilladelse til Trotskij ville blive betragtet som en uvenlig handling mod Sovjetregeringen (23). For yderligere at vanskeliggøre Trotskijs ophold i landet udsendte sovjetisk radio en falsk meddelelse om, at han først og fremmest skulle være kommet til København for at holde en hemmelig konference, hvilket ville være mod betingelserne for indrejsetilladelsen.

Tilmed et medlem af kongefamilien, prins Åge, meldte sig blandt

kritikerne og protesterede mod Trotskijs tilstedeværelse, fordi Trotskij efter hans opfattelse var medskyldig i den russiske tsarfamilies død under den russiske revolution. Det danske kongehus havde tætte familiebånd til den dræbte tsarfamilie, og prins Åge mente, at besøget var vendt mod kongehuset. En så stor opstandelse havde regeringen næppe forestillet sig. Det stod derfor hurtigt klart, at der end ikke kunne blive tale om en mindre forlængelse af opholds-

"Trotskij-mødet" i Idrætshuset. Trotskij sidder på podiet som nr. 2 fra venstre, omgivet af Socialdemokratiske Studenter bestyrelse. På talerstolen Hartvig Frisch. Nedenfor talerstolen står Trotskijs "garde".

tilladelsen. Regeringen behandlede besøget på et regeringsmøde, hvor justitsministeren orienterede om, at Trotskijs tale ville blive optaget på film (24).

Selv om opholdet var kort, lod Trotskij ikke lejligheden gå fra sig til at samle repræsentanter fra de sympatiserende oppositionsgrupper i Europa. I forbindelse med mødet fik Socialdemokratiske Studenter en liste over de udenlandske tilrejsende. På listen har en

af studenterne humoristisk noteret "Trotskijs garde" (25). Her findes nogle af de mest kendte af venstreoppositionens europæiske tilhængere, Trotskijs to sekretærer Otto Schüssler og Jan Frankel samt de franskmænd, som havde stået for de praktiske forberedelser: Denise og Pierre Naville, Pierre Frank, Raymond Molinier og Gerhard Rosenthal. Blandt de øvrige kan nævnes belgieren Leon Lesoil, englænderen Harry Wicks, hollænderen Henricus Sneevliet og tyskerne Georg Jungolas og Charlie Munter. De kom naturligvis ikke kun til Danmark for at høre Trotskijs foredrag. Man benyttede lejligheden til at samle de europæiske kontakter til et møde, hvor venstreoppositionen for første gang fik mulighed for at diskutere forholdet til Komintern og spørgsmålet om, hvorvidt der skulle opbygges en ny internationale som alternativ til den eksisterende.

Det offentlige møde med Trotskij blev holdt i Idrætshuset 27. november for en tæt pakket sal med 2.000 tilhørere. Der var forud gået rygter om, at kommunisterne ville smide tåregasbomber, og at unge konservative ville sprænge Idrætshuset i luften. Mødet var derfor omgærdet med store sikkerhedsforanstaltninger, iværksat af Trotskijs "garde" og politiet. De politiske angreb fra DKP prøvede Trotskijs udenlandske tilhængere at imødegå i en løbeseddel "Til Københavns arbejdere!", hvori de bl.a. skrev, at "De, som fremstiller Lenins kampfælle som kontrarevolutionær, gør sig skyldig i en modbydelig bagvaskelse, som direkte går den hvide kontrarevolutions ærinde (26)."

Til mødet blev kun solgt billetter på navn, og de blev distribueret gennem DSU, Socialdemokratiske Studenter og Studenterrådet. Billetten skulle vises sammen med legitimation, når tilhørerne passerede politikæden, som afspærrede hele området omkring bygningen. Også i selve salen var truffet omfattende sikkerhedsforanstaltninger. En af de udenlandske deltagere, englænderen Harry Wicks har siden skrevet, at den DKP-inspirerede fjendtlighed vakte så stor bekymring, at man fik en gruppe tidligere Røde Frontkæmpere til at komme fra Hamborg til København (27). De sad på de to første rækker i salen sammen med de øvrige udenlandske tilhængere. De to næste rækker var besat med danske politibetjente i civil. Overalt i salen så man desuden unge mennesker med jernfrontmærke, et tegn på at også

det socialdemokratiske ordensværn var til stede. Ialt var der til at håndhæve ordenen 20 politibetjente, 21 fra Trotskijs "følge", 25 bestyrelsesmedlemmer og 150 fra DSUs ordensværn (28). Neden for talerstolen sad Gerard Rosenthal, der efter eget udsagn havde en ladt pistol i lommen (29). Sikkerhedsforanstaltningerne fungerede så godt, at dirigenten og tolken (A.C. Lindgaard og Hartvig Frisch) nær ikke var kommet med til mødet. De havde ikke tænkt på, at de også skulle have billetter udstedt på navn, så først efter meget besvær lykkedes det dem at komme gennem afspærringen (30).

Når man tager den store opstandelse i betragtning var selve mødet for mange lidt af en antiklimaks. Trotskij talte på tysk med russisk accent og var svær at forstå. Politiken og Social-Demokraten mente, at det nærmere var en universitetsmand end en agitator, som havde talt, omend Social-Demokraten nok mente, at Trotskij i den sidste del af talen var blevet varmet op, så man kunne fornemme, hvordan han havde været som folketaler (31). Marie Nielsen beskrev dog senere mødet således: "Jeg (...) hørte det klareste kommunistiske foredrag om de vældige resultater, som Sovjet havde nået under den første 5-årsplan, som jeg nogen sinde har hørt. Intet angreb på Stalin og ingen inddragelse af den standende strid i foredraget. Men udenfor larmede de danske kommunister og skreg Ned med Trotskij. De vidste ikke, hvad de gjorde! (32)".

Ud over det offentlige møde og møderne med venstreoppositionens tilhængere fra forskellige lande, deltog Trotskij i et par møder, der nærmest havde karakter af høflighedsvisitter. Der blev således arrangeret en teeftermiddag hos Bøggild, hvor Trotskij traf Bøggilds nære ven redaktør Sigvald Rindung fra Politiken samt nogle af dem, der havde gjort sig gældende i 20-ernes socialistiske studentermiljø, professor L.V. Birck, Hartvig Frisch, professor Jørgen Jørgensen, professor Sindballe (33). Samme dag havde de danske aviser skrevet, at Zinovjev var død (en meddelelse, som senere viste sig at være forkert). Trotskij indledte derfor sammenkomsten med en lille tale om Zinovjev, hvor han sagde, at der havde været store meningsforskelle mellem dem, men at han ærede ham som en tidligere revolutionær ven. Samtalen over teen drejede sig iøvrigt om Trotskijs politiske kamp før sin forvisning og om udviklingen i Sovjetunionen.

studenter **bladet**
udgivet af
studenter r a a d e t

orga for skindige studende ved Københavns universitet
redaktør: Jørgen Neergaard 6. decbr. 1933

**Studenterkommunisme
- en børnesygdom!**

Leo Trotski udtaler sig til Studenterrådet
om studenter og politik.

Det er egentlig ganske pudsigt, at det er den lille forening "Socialdemokratiske Studenter", der kun tæller ca. 100 medlemmer, som har sat verdensspørgsmålet og vores lille Danmark i sving ved at lene Leo Trotski herop. Slikken et perspektiv.....

Det tilsværmers for os studenter er imidlertid ikke blot, at dette punkt af revolution har støjst vores lille studenterverden, men tillige vilde det fuldstændigt, at Trotski i kommunismen kære regner for at være den typiske "intellektuelle" i bevægelsen. Samtidig med at han ledte revolutionens højde, blev han journalistik og dygtige literaturhistoriker — man husker de berømte franske romaner i pæneste og alt det der..... men han er dog en mere lidenskabelig type, en intellektuel med "stål i ansigtet", end Lenin og Stalin, som talte her for studenternes tilføj. Trotski vilde sikkert ikke have grædt af vrede og opførsel, hvis han havde, at det var skidt at pæne hjerne af Trotski bygninger.

Hos Trotski paa Dalgas Boulevard.

Paa baggrund af disse perspektiver var der noget fuldstændigt i det lille hyggelige møde paa Dalgas Boulevard forleden dag mellem denne revolutionære piget og vores hjemlige menne studenterelev. I en stue, hvis oplysning var en bastard mellem borgerlig klungehygge og et tandlægeværelse, en bøgildsk blanding af rund grossererhygge og revolutionær geniemstalt, blev vi grupperet af familiefotografer omkring en tom lænestol. Leo Trotski virkede fornemt ved det tomme stuebord, medens Berghedoff og Viskelje-Jensen tog initiativ til en "social aften" i sofaen. Piet Hein kyssede sammen over sin tegneblok, og redaktionen puderede sine briller.....

Trotski om Studenterne.

Så kom Trotski. Den, der ventede at blive stillet overfor en gammel, brutal, uhyggelig skikkelse, vilde blive skuffet. Tværtimod var der noget venligt, højkultiveret, smilende og elskeligt over ham. Efter at have hilset paa hver enkelt af sine gæster sætte han sig i

AALSBORG AFVANDT

Leo Trotski

"Samtalen" med Trotski var forsidehistorie i Studenterrådet ugen efter mødet i Idrætshuset, illustreret med karikatur i Piet Heins streg.

Det hele foregik i en afslappet atmosfære, og — som Hartvig Frisch udtrykte det: "Når han talte om sine politiske modstandere, var det på en måde, som når en professor taler om en kollegas teoretiske tåbeligheder (34)."

Den sidste aften, Trotski var i København, mødtes han på sin bopæl på Dalgas Boulevard med repræsentanter fra Socialdemokratiske Studenter og Studenterrådet, bl.a. Vikelsøe Jensen, Aage Færge, A.C. Lindgaard, Piet Hein, Lis Tørsleff (senere Groes), Elias Bredsdorff og Jørgen Neergaard (35). Neergaard var redaktør af Studenterrådet, og han bragte i det følgende nummer et referat af mødet i form af en "samtale" med Trotski under overskriften "Studenterkommunismen — en børnesygdom": "I en stue, hvis møblering var en bastard mellem borgerlig klungehygge og et tandlægeværelse, en bøgildsk blanding af rund grossererhygge og revolutionær gennemtræk, blev vi grupperet til familiefotografering omkring en tom lænestol... Så kom Trotski.

Den der ventede at blive stillet over for en gammel, brutal, uhyggelig skikkelse, vilde blive skuffet. Tværtimod var der noget venligt, højkultiveret, smilende og elskeligt over ham (36)."

Samtalen drejede sig om studenternes forhold til den revolutionære bevægelse. Trotski mente, at unge studenter lå under for "karrierisme", en snæver, småborgerlig stræben. Akademikeren måtte derfor komme til arbejderbevægelsen som lærling, ikke som lærer. Senere kom samtalen ind på Marx. Lis Tørsleff spurgte, om verden ikke havde udviklet sig siden Marx' tid, hvortil Trotski svarede, at marxismen ikke sluttede med Marx' død, og at Lenin havde inddraget nyopdukkede faktorer i marxismen. Trotski kom også ind på den marxistiske opfattelse af det borgerlige demokrati: "Jeg er ikke en halstarrig marxist. De kan endnu få mig til at tro på demokrati. Men så må De først opfylde mig to ønsker: for det første skaffe socialismen indført ad demokratisk vej i Tyskland — og for det andet skaffe mig en opholdstilladelse i Danmark..."

Trotski håbede med andre ord til det sidste på at få asyl i Danmark, eller i det mindste at få forlænget sin opholdstilladelse, så hans søn, der boede i Berlin, kunne nå at besøge ham. Men regeringen var ubøjelig. Til sidst søgte Trotski at trække tiden ud, så han ikke kunne nå båden i Esbjerg, men regeringen sørgede for, at han i hurtig og hast blev kørt af politiet i bil til Esbjerg, så han kunne være ude af landet, inden opholdstilladelsen udløb. Ved afrejsen var der hverken demonstrationer eller pressepostyr. Kun nogle af hans meningsfæller fulgte ham på vejen tilbage til Tyrkiet. Trotski udtalte selv, at han var tilfreds med besøget. Nok havde han håbet at kunne blive længere, men han havde fået lejlighed til at fremlægge venstreoppositionens synspunkter og vise, at hans egen holdning til Sovjetrepublikken var den samme som i 1917 (37). Bag denne tilfredshed lå dog skuffelsen over, at det ikke var lykkedes at skaffe sig asyl i et land, der lå tættere på Europas politiske centre.

Københavnbesøget fik ikke nogen direkte effekt på det danske politiske miljø, udover hvad det kunne give Socialdemokratiske Studenter af prestige. Mødet fik god omtale i pressen. Bøgild, som havde haft den nærmeste kontakt til Trotski, skildrede i små muntre

træk Trotskij-besøget på foreningens næste møde (38), men på en senere generalforsamling blev bestyrelsen udsat for kritik, fordi den havde brugt 107,85 kr på smørrebrød til sig selv i National Scala efter foredraget (39). Hverken før eller efter Trotskijs københavnervesøg eksisterede der en trotskistisk gruppe i Danmark. De socialdemokratiske studenteres interesse for Trotskij var mere af teoretisk karakter, fordi de ønskede udviklingen i Sovjetunionen belyst fra flere sider. En egentlig dansk trotskistisk gruppe opstod først, efter at de tyske emigranter begyndte at komme til Danmark.

Den tyske indflydelse

Efter Hitlers magtovertagelse måtte også medlemmer af den kommunistiske venstreopposition flygte fra Tyskland. Blandt disse var Georg Jungclas, som havde været med i Trotskijs "garde" under Københavnerbesøget. Georg (udtales Shorsh) Jungclas, der i 1933 var 31 år, havde boet næsten hele sit liv i Hamborg. Lige efter verdenskrigen havde han været værftsarbejder, men var blevet engageret i politiske aktiviteter og blevet fuldtidsbeskæftiget med politisk arbejde som "funktionær" i KPD. Jungclas støttede i begyndelsen sammen med de fleste andre tyske venstreoppositionelle Zinovjev og var med i Leninbund, men da den trotskistiske Linke Opposition der KPD (Bolschewiki-Leninisten) blev dannet i 1930, gik han med her og opbyggede en afdeling i Hamborg (1).

Da det i foråret 1933 blev nødvendigt at gå under jorden, blev Jungclas udset til at stå i spidsen for Hamborg-gruppens illegale arbejde, men han var for kendt i offentligheden og kom aldrig i gang. I april blev der foretaget 10 husundersøgelser i hans hjem, heraf 3-4 om natten. En enkelt gang var hele ejendommen besat af politi, og han blev eftersøgt i samtlige lejligheder (2).

I midten af maj skrev han til "en kær ven", at hans helbred fordrerede rekreation, og at han havde brug for nogle forbindelser til nordlige pensionater. Mellem linierne havde han med hemmeligt blæk skrevet den egentlige meddelelse, som var en anmodning til Trotskij om at hjælpe med nogle anbefalinger og kontaktdresser i Danmark, således at han kunne fortsætte sit arbejde derfra (3). Trotskij

svarede omgående, at forbindelserne til København var meget ringe, men at han bl.a. kunne anbefale Bernhard Bøggild, som han havde mødt under Københavnerbesøget. Han talte godt tysk og havde sympati med den kommunistiske venstreopposition. Trotskij skrev en introduktionskrivelse og anmodede Bøggild om at hjælpe en betroet politisk flygtning (4).

I slutningen af maj kom Jungclas til København og familien Bøggild åbnede deres hjem for ham og stillede et værelse til rådighed på 1. sal i deres rækkehus. Her boede han, med sine egne ord, "på kammerat Trotskijs prestige" (5). Det er muligt at danne sig et indtryk af Jungclas' arbejde i det første halve års tid, idet en samling breve og rapporter er opbevaret i Trotskijs arkiv. Ellers har han som andre emigranter omhyggeligt undgået at efterlade spor af sine aktiviteter.

Få dage efter sin ankomst skitserede han, hvad han ville gå i gang med. For det første måtte der opbygges en dansk "Københavner-gruppe". For det andet måtte der skabes en emigrantcirkel, hvortil også kunne knyttes SAP-ere og kommunister. Og endelig måtte der gennem emigrantcirklen skabes illegale forbindelser til Hamborg (6). Af disse opgaver var sidstnævnte især vigtig, og Bernhard Bøggild hjalp Jungclas i dette arbejde. Bøggild var f.eks. med ved henvendelser til fremmedpolitiet, og familien Bøggilds hjem kom til at fungere som en slags "modtagecentral" for tyske emigranter, både trotskister, SAP-ere og enkelte KPO-ere (7).

I midten af juni bad Jungclas Trotskij om at skrive et takkebrev til Bøggild for dennes gæstfrihed og af hensyn til det fremtidige emigrantarbejde (8). Jungclas oplyste iøvrigt ved samme lejlighed, at Bøggild havde hjulpet ved at stille en skrivemaskine til rådighed og havde sat ham i forbindelse med mange mennesker. Senere på året rejste Bøggild en tur til Hamborg, hvor han samtidig var kurér for Jungclas (9). Efter denne rejse skrev Bøggild en rapport om situationen i Tyskland til støtte for venstreoppositionens illegale virksomhed (10).

Forbindelsen til det illegale arbejde kom således hurtigt i stand. Til gengæld var der næsten ingen forbindelse til venstreoppositionens sekretariat i Paris. Sekretariatet havde siden 1931 været

inddraget i franske og tyske interne stridigheder, som stadig virkede lammende. Jungclas beklagede sig først til Paris og siden til Trotskij over den manglende støtte (Trotskij havde netop fået opholdstilladelse i Frankrig, men det blev ikke bedre af den grund) (11). Jungclas sendte ganske vist regelmæssige rapporter til sekretariatet, men den politiske støtte måtte emigranterne hente i de artikler, Trotskij offentliggjorde, eller ved direkte at bede ham sende materiale om bestemte emner.

I løbet af sommeren 1933 kom der flere trotskistiske emigranter til København, og der blev dannet en emigrantcirkel, som i begyndelsen bestod af både trotskister og SAP-ere. I 1934 var emigrantgruppen vokset så meget, at den bestod af næsten 20 personer. Der var ikke tale om nogen fast gruppe, idet nogle rejste videre til Sverige og Norge. Blandt dem, der har været med i gruppen i kortere eller længere tid, har det gennem de mundtlige beretninger været muligt at spore disse medlemmer: Kurt Salomon (fra Hamborg, han fortsatte sin konservatorieuddannelse i Danmark), Erich Kohn, Lise Singer (begge fra Hamborg), Kurt Meyer (dæknavn Peter; fra Berlin), Rudi Singer (dæknavn Rolf; fra Berlin), Hans Schachmeyer, Heinrich Gille (tidligere medlem af KPO), Alfred Löwenthal (dæknavn Egon), Ilse Friedenberg, Rudi Marcus, Alfred Schöler, Norbert Ernst, Friedel Villien, samt enkelte, hvor kun efternavnet huskes: Wurtzel, Bruns og Holbe. Emigrantgruppen arbejdede først og fremmest med at støtte det illegale arbejde i Tyskland, samt hjælpe nye emigranter med at klare sig under de ændrede forhold.

Gruppen var desuden debatforum for politiske spørgsmål. Især diskussionen om et nyt parti stod i centrum, idet der i gruppen var enighed om, at der måtte opbygges et avantgardeparti, som kunne stå i spidsen for en revolution, hvis Nazi-Tyskland brød sammen (12). I juni 1933 var der en studiekreds i gang over Trotskijs "Den permanente revolution" (13), og i 1936 løb en studiekreds over Trotskijs nye bog "Revolutionen forrådt", som endnu kun forelå på fransk. Kurt Meyer holdt oplæg over nogle aftener på grundlag af den franske udgave (14). At emigrantgruppen beskæftigede sig med tyske forhold betød ikke, at den undlod at interessere sig for at opdyrke kontakter i Danmark. Emigranterne tog rundt i danske arbejderhjem og for-

talte i mindre forsamlinger om den tyske arbejderklasses problemer og kampen mod nazismen. Gruppen havde også forbindelse med Boserup-folkene, som bl.a. kunne hjælpe med at løse praktiske problemer, som fordrede mere "indflydelse" end den, man havde som emigrant.

Gruppen arbejdede også på at få udbredt venstreoppositionens pjecer og få solgt emigrantbladet Unser Wort, som blev trykt i Paris. Mange af den tyske arbejderbevægelses politiske stridigheder blev taget med i eksil. Således skrev Jungclas i juni, at Leninbund i København søgte "at rette et slag mod trotskisterne" (15). Den trotskistiske gruppe havde som tidligere nævnt udskilt sig af Leninbund i 1930, og nu hvor emigranterne var i et fremmed land, havde de tydeligvis god tid til at fortsætte de gamle stridigheder. I juli berettede Jungclas til Lev Sedov: "Leninbund, brandlerianere og SAP opviser her i Skandinavien en stor aktivitet og udbreder aktivt deres materiale, vi står med tomme hænder..." (16).

Heller ikke arbejdet med at opbygge en egentlig dansk trotskistisk gruppe - den såkaldte "København-Gruppe" - blev forsømt. Jungclas skrev kort efter sin ankomst, at emigrantgruppen havde møder med "en kreds af aktive fagforeningsfolk", bestående af snedkere, skotøjsarbejdere og typografer, hvor man bl.a. diskuterede karakteren af det sovjetiske samfundssystem (17). Denne kreds af fagforeningsfolk var nogle af de samme som brandlerianerne senere søgte at samle i et dansk KPO. Af disse arbejdede enkelte tæt sammen med trotskisterne, specielt typograf Svend Johansen og tobaksarbejder Agathon Dupont (18). Typografgruppen støttede bl.a. ved at trykke spisesedler til Unser Wort (19).

Omend det gik trægt, var der gang i bestræbelserne på at opbygge København-Gruppen, men det stod stadig sløjt til med at få udgivet noget materiale på dansk. Jungclas havde allerede i juli 1933 planer om at starte et skandinavisk blad, men efter mange vanskeligheder blev det opgivet (20). Så søgte gruppen at få optaget artikler i Frem, men det lykkedes heller ikke. En overgang regnede emigranterne med, at Frem-Forlaget ville udgive en Trotskij-antologi med nogle af hans nyeste artikler. Gruppen fik dem oversat, men her standsede projektet, så Jungclas skrev nedslået, at Frem-Forlaget direkte saboterede udgivelsen, på trods af at "forlaget kalder sig proleta-

risk og er kontrolleret af Mot Dag (21)". I midten af november havde Jungclas været i Danmark i et halvt års tid, men han var aldeles ikke tilfreds med resultaterne: "Intet lykkes her. Alle forudsætninger var til stede. Men de tåbeligste grunde kan få alt til at gå i vasken (22)".

Hvis man sammenligner trotskisterne og brandlerianerne i Danmark i 1933, er der forskel i den måde, de to grupper opstod på. Da de første KPO-emigranter kom til Danmark var der allerede en gruppe (Boserupgruppen) med interesse for KPO-synspunkterne, som emigranterne kunne støtte sig på. For trotskisterne var det omvendt. En egentlig gruppe, der kunne støtte emigranterne og det illegale arbejde i Tyskland, skulle først bygges op fra grunden. I stedet blev det Jungclas' nære forbindelse med Bernhard Bøggild, som kom til at ændre situationen. Gennem Bøggild fik gruppen kontakt med venstrefløjen i DSU og det gav et godt indblik i de politiske stridigheder i Socialdemokratiet i 1933-35. Trotskisterne søgte at præge disse stridigheder, og det skulle bringe gruppen ud af det dødvande, den befandt sig i i slutningen af 1933.

Uro i Socialdemokratiet

Den tyske arbejderbevægelses nederlag var anledning til omfattende diskussioner også i Socialdemokratiet. Den socialdemokratiske parti-historie "En bygning vi rejser" beskriver det således: "På foreningsmøder og i diskussionen mand og mand imellem drøftedes et spørgsmål, der i tilspidset form kan gengives således: Er nazismen et isoleret tysk fænomen, eller kan vi vente den samme skæbne her? Er fascismen noget uafvendeligt, eller kan den hindres ved en passende politik, ved større aktivitet, ved andre metoder? (...) Mange følte, at en fare var til stede, og at problemet med at afværge den var én helt inde på livet. Deraf opstod mere eller mindre stærkt et behov for noget nyt, en aktivere holdning, en "nyorientering", en radikalere politik, selv om tankerne herom var nok så uklare (1)."

Tankerne var nu ikke helt så uklare som den socialdemokratiske partihistorie søger at give indtryk af. Diskussionen blev rejst på højt plan i Socialdemokratiet, da Hartvig Frisch, formand for folke-

tingsgruppen, i 1934 udgav bogen "Pest over Europa", hvori han behandlede bolschevismen, fascismen og nazismen. Frisch betragtede nazismen og fascismen som arbejderbevægelsens virkelige fjender, men samtidig bebrejdede han kommunisterne, at de gennem deres agitation og deres metoder havde været med til at splitte arbejderbevægelsen i de lande, hvor fascismen havde sejret. Men heller ikke socialdemokraterne gik ram forbi. Efter Frischs mening havde socialdemokraterne ikke vist tilstrækkelig beslutsomhed overfor modstanderne. Derfor mente han, at det nu var nødvendigt at diskutere de fejl, der var begået i Tyskland og Italien. Frisch mente selv, at en del af løsningen bestod i planøkonomi, socialisering og rationalisering. Han advarede desuden mod en situation, hvor borgerne begyndte at bevæbne sig mod hinanden, d.v.s. mod de uniformerede politiske korps.

I den socialdemokratiske ungdomsbevægelse diskuteredes også den lære, der kunne uddrages af det tyske nederlag. Frischs bog fik udførlig omtale i DSUs blad Rød Ungdom, men først og fremmest var diskussionen præget af de tyske socialdemokratiske emigranter. En af dem var den russiskfødte professor i psykologi Serge Tschachotin, som arbejdede for sine ideer i DSU. Under sit ophold i Danmark fik han udgivet en bog "Trepil mod hagekors" på Frem-Forlaget. Her redegjorde han for agitationsformer, som efter hans mening kunne være med til at trænge nazismen tilbage, nemlig, udover de mere traditionelle såsom demonstrationer, massemanifestationer og slagord, hans egen idé: trepilsymbolet, som han så som modstykket til det nazistiske hagekors. Tschachotin havde ved det sidste rigsdagsvalg i Tyskland søgt at få Socialdemokratiet til at benytte sin agitationsmetode i valgkampen, men den tyske partiledelse havde været mere end skeptisk (2).

Tschachotins agitationforslag byggede på psykologiske teorier. Hans tanker vandt især genklang blandt medlemmer af Socialdemokratiske Studenter, som i forvejen ønskede en mere offensiv politik end selve partiet (3), og i foråret 1933 startedes en studiekreds i "moderne propagandateknik" med Tschachotin som leder (4). Tschachotin inspirerede også det københavnske DSU, hvor han med sine spørgsmål satte noget i gang: kunne det være rigtigt, at den tyske arbejderbevægelse stiltiende havde set på, medens det tyske borger-